

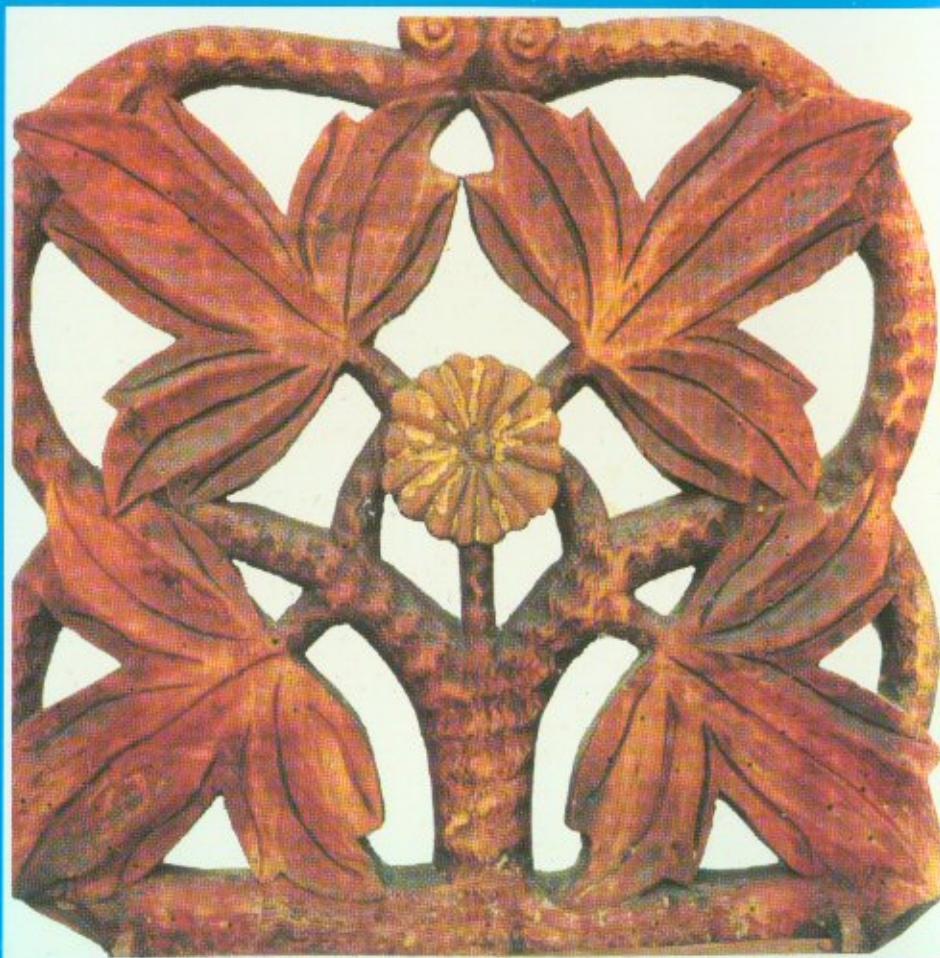
Чорна ворона

Чорна ворона сіла на плечи

Клює

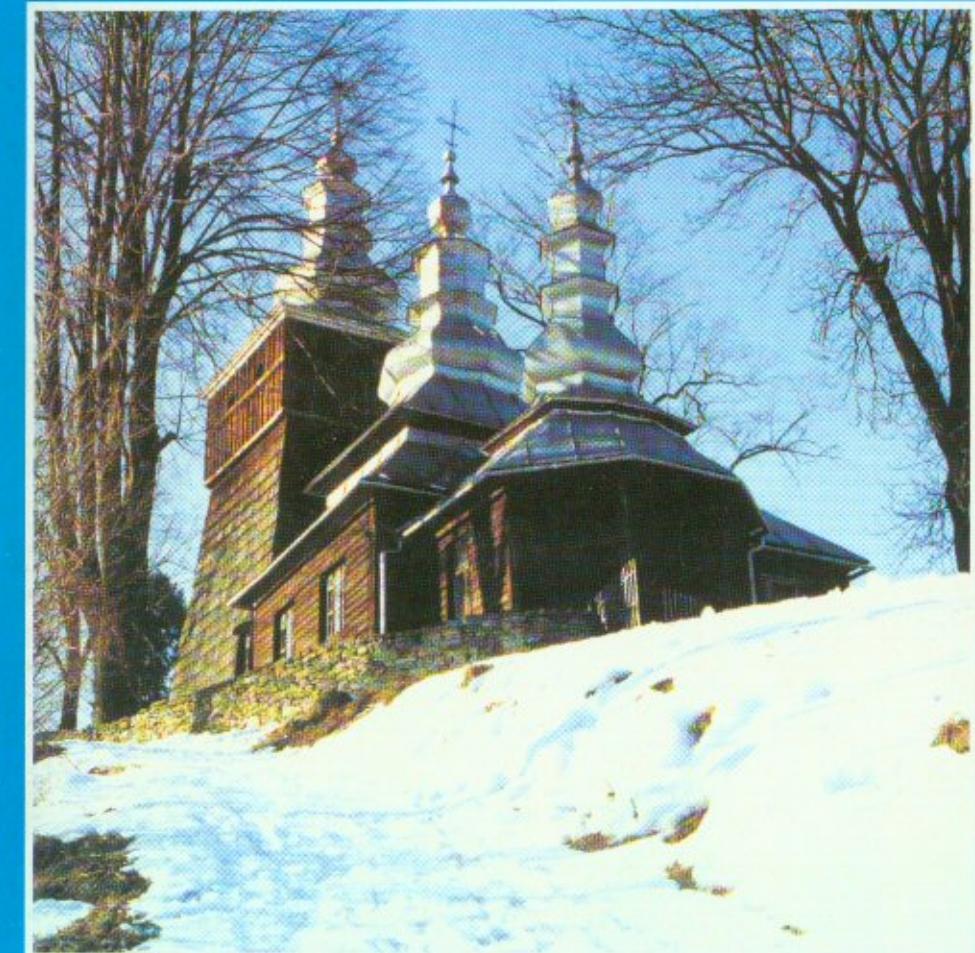
Чорна як піч
бо клює в ночі
на груди сідат
клює до очі
Дожити рана
може перестане

Юрко Харитун – з циклу "Мої жалі", Кежмарок 1995

Загородка

KULTURA I ZABYTKI ŁEMKÓW W POLSCE 4 (7) 96

ZAROPOGA ZADRODA

Łemkowski kwartalnik

Pierwsza strona: Cerkiew p.w. śś. Kosmy i Damiana w Wojkowej k/ Muszyny - wzniesiona w 1782 r.

Ostatnia strona: Łemkowski zdobiony łyżnik z pocz. XX w. - własność Muzeum Kultury Łemkowskiej w Zyndranowej k/Dukli.

Foto: Władysław Graban '1995

(ISSN 1234-9364)

Святий Миколай
(лінорит Петра Квоки з Горлиць)

До Чытачів

Дороги Чытаче. "Загорода" не пришла до Вас на съяточний час, хоц зме мали такы заміры. Може дивно, же и гнеска трафлят в Ваши руки. *А чом – як то зьвідуют денекотры?* Зато, же не в силі редагувати (читай друкувати) часопис коли нее зашто. Повісте – де Міністерство культури, може спонсоры, де врешті самы Лемкы? Выштко и вишткы на своім місци. Лем єдны нехotent помочы, другы помогают лем не своім, а Лемкы як иниши люде (част заангажувана, але більше части не жыє нашыма справами). Не было нас стати на єдну сильну організацію, не створили зме фундації, а з "огня ватры" яка мала стати джерелом культурного розвитку (в тім здобываня фондів), "закурити" можут лем денекотры. Была така лемківска пословиця: *Чогос бідний...* Але жебы не ображати єдных и других, не повімнич, бо нич не можна зробити, на нич нас не стати. Такы зме – які зме.

Высылам до єдной парохії над ріком Одром нашу "Загороду" (там де мірюют воду, и повідають на радіо як гнес глубоко). Высылам зато бо в парохії недуже меншне як 200 родин (три села), егомосьць (так называли стары Лемкы) берут, бо чом не брати, але зворотного адресу не памятают. Але то не лем над том ріком.

Може приде весна, хоц тата зима так нас полюбила, же нерадо ся хоче з нами пожегнати. Приде весна бо прити мусит, дощык ополоче скоруплину затвердлой землі, очистит людски душы, як по найкрапцій сповіди. Може найдеме час на рефлексию, хоц на момент задумаме ся над собом. Деси там з глубокой памяти надлетят першы той весны птахи, и не чорны а білы як голубы, присядут на стріху рідной хызы, облетят ёй wysoko и вернут, бо до свойого гнізда найближе, бо там ся вертат. Ред.

Прагнеме подякувати вишткым нашым чытачам. Серед них сут и такы што платят більше, творят помічний нам "Фонд Загороды", за што належна ім особлива шана:

Іван Дзямба – Домброва Т.	31,50 зл
Григорий Пецух – Закопане	71,50 зл
Ярослав Мерена – Зелена Гора	12,50 зл
Миколай Олесьневич – Гданськ	7,50 зл
о. Андрій Якімюк – Семятиче	27,50 зл
Ваньо Дзядик – Злотория	20,00 зл
Петро Феціца – Краків	50,00 зл
Александер Кемпка – Венгожево	15,00 зл
Євгеній Шкірпан – Іллівів	10,00 зл

можете замовити в редакції. Кошт єдного номера 2,50 зл + висылка поштовом дорого. Можете тіж замовляти попередні номери.

Замовлення надсилати на адресу:
Redakcja "Zahoroda" 33-380 Krynica, ul. Stara Droga 39,
тел. 0-18 71-27-63
або вплатити на конто:
Нр 949224-2711-4-64477 BS w Krynicu, з дописком:
"Zahoroda Nr.../ r."

Понадто можете замовити в редакції:

- **"Cała chmielność świata"** - выбір поезій Б. І. Антонича з перекладом на польську мову В. Грабана, ілюструвана граф. Василя Мадзеляна, сторін 104 – ціна 2,50 + кошты пересылки.
- **"Nasz lemkowski los"** - спомини з жыття – оповіданя про виселення Лемків в 1947 р., чужына, поворот на рідну землю. Автор Роман Хомяк, упоряд. и ред. Антоні Крог. Wyd. Sądecka Oficyna Wydawnicza, Nowy Sącz 1995г. – ціна 6,00 зл. + кошты пересылки.
- **"Мамко, куп мі книжку"** – антологія діточої поезії – опрацювал П. Трохановскій, видана стараньом Стоваришия Лемків, ілюструвана граф. – сторін 234 – ціна 6.00 зл. + кошты пересылки, або в Заряді Головнім Стоваришия Лемків: 59-220 Legnica, ul. Roosevelt 1, skr. p. 100.
- **"На ковпаку гір"** – двомовна збірка поезій В. Грабана, ілюструвана граф. сторін 94 – ціна 2,00 зл + кошт пересылки.
- **"Rozsypane pejzaże"** - двомовна найновша збірка поезій В. Грабана, видана кінцьом 1995 р. ілюструвана кольоровыми репр. образів Мар'яна Багрія (Україна), сторін 68 – ціна 3,50 зл + кошт пересылки.

**Дороги Чытачы "Загороды", Любителі лемківської
культури, Приятелі и Симпатики нашого музею
в Зиндронові**

Найперше приймійтє опізнены, але цыры новорічны поздоровління. Щыро дякуєме вшыткым Шановным Чытачам за пересланы съяточны и новорічны жычыння. Барз дуже Лемків в краю и заграницю, в тім дуже приятелів Поляків пише и звідуся про "Загороду", о музейне гнес и заран. Тяжко кождому одписати (хочбы з причин фінансовых – почта што днія дорожіс), зато хочеме хоц в нашім часописі одповісти на деякы справы.

Перший проблем то сам выпуск "Загороды" яка дале не масталой допомогы (за 1995 рік MKiSz дало лем 1 тис. зл а сам друк 1-номера коштує 1,5–2,0 тис. зл). Допоміг тіж Воєвода кросняньскій 1 тисячом. З продажы часопису и спертя жычливых чытачів 2,5 тис. (цыра для них подяка) бо видно ім лежыт на серци рідна культура. Як видите кошты друку перезбергают згромаджены фонды. Вшытко – ціла решта роблена суспільно, што може ся здавати ненормальне на гнесьній час. Редакция "Загороды" просить о дальше спертя, як найбільше матеріалів, цінных уваг, тогды часопис буде цікавший, хоц зо вшыткым трудно каждого буде задоволити.

Зацікавленых музейом, його існуваньом хочеме поінформувати, же за остатній рік нова Рада музейна зробила так дуже, же музей стає ся скансеном – думаме, же ліпше ся хвалити як нарікати, хоц треба представити істину–правду, а не знаме як буде в 1996 року. Хто быв в музею на съяті "Русаля – Яна" тот може повісти и порівнати што ся змінило на нашій музейні Загороді (не лем в експозиціях памяток внутрі), але в забудові. Отже в скансені стоїт "новий" будинок – хыжа крыта гонтом. Буде в ній съвітлиця музейна, нова саля выстав змінных, майстерня, а на подістриху для кілька осіб спальня. Од східной сторони музею державны власти вырегулювали ріку на довгости 1 км, так што унормувана ріка не загрожує музею по зливах. Зреконструовано при конюшні возвовню – місце на одкриту експозицію рільничого знарядя. Закінчено одновління 3-го будинку (кутців). Зорганізувано стала експозицію перекрасных 160 шт. писанок п. Полянськой–Гринчук з Вроцлава (родом з Лабової к/Криниці), яка дарувала іх для музею. З нагоды ювілею 80–ріків I св. війни и 50–р. II св. війни одновлено вшытки военны памятки. В минулім році розпочато будову огорожыня цілого скансену, але велики кошты тоты праці передовжат на довший час. Хочеме тіж побіч зорганізувати паркінг для приїздных гостей. Замірів и планів дуже, більшіст конечна до зробління, але чого не дітхнути – вшытко сперте на фондах а тых бракус. Нам треба не лем ратувати решткы знищеного, але и одтваряти, розвивати. И як сой уявити туту роботу в наших обставинах, чи можна зробити то суспільному працьом? Неможливе. Дуже помагат и морально–духова підтримка так

Загорода 6

сусідских польських музеїв як из Україны и Словаччыны, якіх музейники высоко оцінюють нашы труды. Дуже прихильности зо стороны Львівской Фундації Дослідження Культури Лемків, ей головы І. Красовського, маляра Д. Солінка, творца Товариства "Лемківщина" П. Когута и других діячів. З нашой музейной рады найбільше труду посвятили В. Грабан, Є. Дзядош, Ф. Кузяк, Т. Дубец, а серед них наши селяне. Все єднак то за малій актив жебы нормально працювати. В організуваню імпрез помогали нам власти од гмінных по міністерствы, за што цыра подяка. На жаль тоты грошы не можеме керувати на музейны цілі. Великом проблемом є штат працівника музею – неє кому опроваджати. Од 1 січня музей закрито. Од 2-кварталу пообіцяли в Кросні, же музей споможут, але о тім поінформуєме по розвязаню проблему. Хоц правду повісті, існуваня музею залежыт од нас самих, але як показує минуле не вшыткым лежыт на серци його доля, а сама Рада не всілі го утримати. Чи для Лемківской Громады – наших люді, рідна культура по тяжких роках розлуки з материком, нич не значыт? Чи важнейшы сут слова політикерів, тых што розподіляют народ на дрібно? Задумайме ся над тым...

Ишы раз просиме – зберайте вшытко што становит о нашій культурі, забезпечайте в родинах, переказуйте до нашого музею, бо инакше забываме про минуле, про наших родителів – одтінаме своі коріння.

Теодор Гоч – Голова Товариства Розвитку МЛК в Зиндронові

П.С. Хочу поясніти п. редактора и чытачів "Ватри" о неточностях якы "вкралися" до іх писма (1 номера за тот рік).

Організатором "Лемківской Поетицккой Осени" єст Товариство Розвитку МЛК в Зиндронові. То 3-тя з' ряду імпреза. В 2 и 3-тій співорганізатором было Стваришия Лемків, яке допомагало фінансово і організацийно. В 3-тій імпрезі співуділ мала тіж "Руска Бурса", яка приняла нас під свій дах. Так што неправдом ест, же організатор то" СЛ, Руска Бурса і інши?" – як пише п. Ковалський. Незапрашаня то специяльніст Обєднаня Лемків – то майже традиція, прото нее потребы поясняня... чом кто, кого на "свою" імпрезу не просил? Сами ред. "Ватри" най дадут собі одповід (шырше про імпрезу в Горлицях пояснят "Загорода" в статі Т. Карабовича – "III Поетицка осін –Горлиці '95", та "З листів и газет" – чытай).

Выповід П. Трохановского на тему русинських видавництв, то його субективна оціна як власника презентованой експозиції. Выставу можна было відіти іцы в січні того року. Вы там не были (редактори "Ватри") зато не можете займувати становиска. Незнам чом вам материнська бесіда чужа, чом сольом в оку, а знам, же коли бы не "Н.С" и видавництво "Тирса" то ваша літературна марно бы звучала. Жычу вам (хоц може пізно) вчыти ся української мовы, бо то лем збогачує человека, не пошкодит. Дай вам Боже щастя, здоровля в тім році, и кус менше докучливої писанины. Т. Гоч

Загорода 7

З в е р н е н и я

до лемків у Польщі, Україні і на еміграції

Дорогі Земляки!

Рівно півстоліття тому мешканці Західних Карпат – лемки пережили найжахлівшу у своїй історії трагедію. В 1944–1947 рр. їх було насильно позбавлено права жити і працювати на рідній прадідівській землі. Частину лемків з Польщі виселено на Схід (в Україну), частину розпорошено на північно-західніх землях Польщі. Незвичні нові умови, різні впливи чужого оточення на формування світогляду лемків спричинили розлам в цій, колись вельми дружній і солідарній Родині. Ця ситуація прирікає їх на остаточне виродження. Трохи історії. Споконвіку проживало в Карпатах східно-слов'янське плем'я, що його дослідники називали Білими (західними) хорватами. Самі же горяни, за твердженням угорського літописця Антоніма, називали себе "русами", "русицами". Вони перебували в тісних стосунках з Київською Руссю, служили в руському війську, становили, безсумнівно, один організм з Київською державою, з усім руським народом. Контакти ці зміцнилися сприєднанням у 992–993 рр. київським князем Володимиром Великим Західних Карпат до Русі, будівництвом військово-торговельної фортеці – міста Сянока.

Хоч християнство східного обряду, завдяки братам Кирилові і Мефодію, поширилося у Західних Карпатах націле століття раніше аніж в Київській Русі, все ж об'єднання східних слов'ян у єдиній державі сприяло зміцненню християнства, розвиткові науки і культури на землях теперішньої Лемківщини. Свою відданість інтересам Русі – України проявили західні горяни у визвольній війні під керівництвом Б.Хмельницького. Збійницький ватажок Андрій Савка підняв повстання селян на допомогу Хмельницькому.

Розпад Київської Русі сприяв формуванню нових особливостей світогляду мешканців її колишніх окраїн. Крім того, що на західних землях Русі ще довго збереглася давня назва "руські", "русини", панівні верстви нав'язували ще додаткові назви як "угороси", "карпатороси", "словакороси". Це для того, щоби остаточно розшматувати і відірвати частку єдиного народу від його матірного осередку, підірвати корені єдності колишньої Русі. Саме тому різні політичні кола наперебій намагалися нав'язати залежним народам свої ідеї, стремління власні інтереси.

Цей різний не тільки зберігся, але і поглибився у наші дні, що приносить велику шкоду лемкам, їх культурі, загрожує їх дальшому існуванню. Цієї небезпеки часто не розуміють або навмисне не враховують творці і керівники окремих лемківських організацій. Час у нинішніх умовах працює проти нас. Кожна доба, година, розхітує позиції розсіяних по світу лемків, приспішує їх зближення до трагічної розв'язки.

Чи можна знайти вихід із цього складного становища та скерувати нашу суспільність по шляху прогресу і процвітання?

Можна. Але чим довше зволікатимемо з вирішенням цього – тим труднішим буде усування перешкод. Потрібно:

По-перше, всім керівникам лемківських організацій відмовитися від безконечних і безпредметних дискусій **хто є лемки?** Питання це вирішила історія ще тоді, як нас не було. Істину цю ніхто не змінить, незалежно від того, чи всі знають її. Саме тепер, в умовах розпорощення, подібні дискусії дуже шкідливі.

По-друге, потрібно розпочати компромісне єднання різних угрупувань лемків, зосередивши їх увагу на спільних для всіх проблемах: збір розсіяних перлин народної культури, їх плекання і розвиток, відтворення кращих народних традицій, всесторонній розвиток народного мистецтва, в тому числі співочого, народних промислів.

По-третє, підняти авторитет лемків шляхом збору матеріалів з їх історії, культури. Створити єдиний науковий осередок, який опрацьовував би зібрани матеріали (для цієї мети створити Архів Лемківщини), видавав би окремі монографії, збірники, щорічні календарі, періодику. Дати можливість друкуватися всім авторам, незалежно від їх поглядів на ті чи інші проблеми.

По-четверте, терпимо відноситися до факту, що наші переконання не завжди збігаються. Люди мають право на думати по-різному. Суперечки, дискусії повинні проходити в рамках взаємоповаги і допомагати встановленню істини, компромісу.

Який механізм проведення в життя цих ідей?

Ініціативні групи треба підготувати і провести на Лемківщині установчі збори з представництвом всіх організацій лемків, що діють на території Польщі. Можна запросити лемків з України, Словаччини, еміграції. Установчі збори мають прийняти **Декларацію до лемків** Польщі та поза її межами з пропозицією створити на території Польщі єдину спільноту лемків. Процес об'єднання здійснити на протязі, приблизно, одного року.

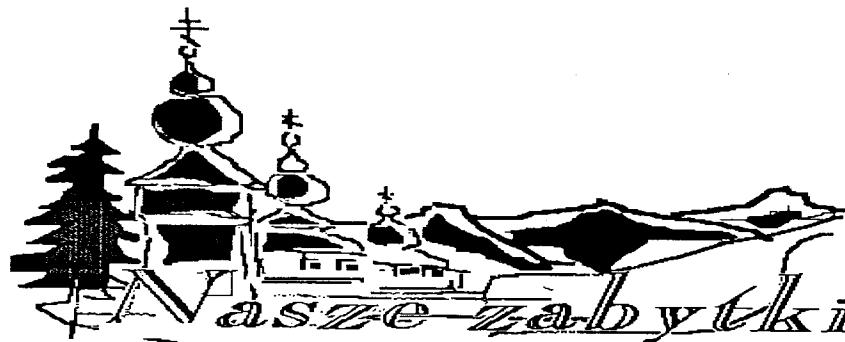
Організація ця діятиме на території Польщі, а тому повинна легально з повагою відноситися до законів Польської держави. У своїй роботі керівники організацій мають опрацьовувати власні підходи до вирішення тих чи інших проблем, браховуючи конкретну обстановку, не завжди покладатися на досвід і поради однорідних закордонних об'єднань, які діють в інших умовах і інший досвід іноді може бути некорисним для лемків у Польщі.

Не дивлячись на потребу вирішувати необхідні проблеми власними силами, спільнота лемків у Польщі буде підтримувати тісні зв'язки з лемківськими організаціями за кордоном не зважаючи на їх політичну платформу. При розумному підході до вирішення проблеми об'єднання лемків саме на території Лемківщини і в загалі Польщі, ми здійснимо перший крок не лише для збереження культури, мистецтва, традицій, але й врятування цієї етнографічної групи Західних Карпат. Непотрібно сперечатися "на чий платформі" здійснити єднання. Потрібно розробити нову програму, яка не була б гальмом для всестороннього розвитку творчої праці.

У III-тисячолітті ми мусимо крокувати спільно, по рівному широкому шляху, а не поодинці – крутими стежками. Не маємо права занехати чи не останній шанс врятувати рідну культуру і історію.

Ініціативна група – Львів–Зіндранова

Cerkiew w Wojkowej

Wieś nad Potokiem Wojkowskim, lewym dopływem Muszynki.

Wojkowa lokowana w 1595 r. na prawie wołoskim (raczej przeniesiona na prawo wołoskie) przez kardynała Jęzegego Radziwiłła. Osadzącą był Homa Powroźnicki. W tym czasie zbudowano cerkiew, która wg. tradycji została spalona podczas konfederacji barskiej.

Do 1947 r. Wojkowa była zamieszkała przez Łemków, obok których żyło kilka rodzin żydowskich, cygańskich i polskich. Wieś była zamożną osadą, choć nie wskazują na łatwe gospodarowanie okoliczne strome zbocza, jak i same położenie w dolinie potoku.

Cerkiew p.w. śś. Kosmy i Damiana, drewniana z 1782 r. (inne źródła podają rok 1790-92!), trójdzielna, wieża słupowo-ramowa o ścianach pochyłych pobitych gontem, z pozorną izbicą; słupy nośne ujmują babiniec. Prezbiterium zamknięte wielobocznie z zakrystią od pn. Sklepienia zwierciadlane pozorne. Dach nad prezbiterium wielopołaciowy, łamany. Hełm wieży i zwieńczenia nad nawą i prezbiterium analogiczne, baniaste, z pozornymi latarniami. Ikonostas rokokowy. Obraz Oko Opatrzności XVIII w. Naczynko na oleje święte, późnobarokowe XVII-XVIII w. Ornaty z tkaniny rokokowej. Kilka lichtarzy cynowych XVII-XIXw.

Na cmentarzu stare nagrobki z XIX i XX w. wykonane z piaskowca. W dolnej części wsi zachowana kaplica XVIII-XIX w., która postawiono w miejscu objawienia Matki Boskiej. Wewnątrz XIX w. rzeźba Matki Boskiej, przystosowana do ubierania w sukienki (w zależności od św. cerkiewnych - anal. jak w Bartnem), obok dwie ikony ludowe XIX w. św. Rodzina i św. Mikołaj. Jak podaje tradycja, z figurą Matki Boskiej wiąże się pewne zdarzenie. Otóż, kiedy ludzie zapomnieli o objawieniu, a sama kaplica popadła w ruinę, mieszkańcy postanowili figurę przekazać do sąsiedniej rusińskiej wsi (obecnie po stronie Słowackiej). Dnia następnego okazało się, że figura powróciła na swoje miejsce. Uznano to za kolejny cud i po odbudowie kaplicy miejsce otaczano dalej należną czcią.

Obecnie na terenie wsi znajdują się kilka zabytkowych zagrod, krzyzy, w tym jeden u wjazdu do wsi, gdzie podczas II wojny światowej Niemcy zamordowali miejscowego gospodarza.

1. Katalog zabytków sztuki w Polsce, Wyd. MKiSz, Warszawa 1951 s. 49

Laco Samborski

Як на Лемковині будували хыжу...

(дальша част з попереднього номера)

Высоки лемківські стріхи, обширний простір якій накривали, містил практично вшытки запаси сіна, соломи для домової зьвірини на долгу, карпатську зиму. В часах австро-угорщины збит на мясо, скоры, молоко (знього выробы) находили штораз більши ринки – ишли на полудне, а радше іхали желізном дорогом. Наступувала інтенсифікація рільної господарки. Великий стріх – званій подом, юж не вистарчал яко стодола. В західній Лемківщині од давна будувано осібны стодолы зо стайнями, боіском – в середній, дале ціле ґаздівство містило ся під єдним дахом (описи 4,5 нр. "Загороды"). Для повекшыня господарчої кубатуры, Лемки зачали будувати обороги (pol. bróg), стоділки, де громаджено солому, сіно гіршої якости. В стоділках тримали дрібну худобу (явлкы, телята, уці).

Богаты ґаздове мали обороги обширеные, ставляны на підмурівках з каменя, конструкції стовпово-рамової, обиваной дощками. Дах штыроспадовий, часто крыти соломом (ридше ғонтом). Найстаршом формом оборога был згаданий соломяний дах спераний штырюма друками, підношений в залежности од кількости згромадженой пашы. Гнеска повіли бызме – вята. Были то будовлі малотрвалы, а іх головным заданьом было хоронити згромаджену пашу перед дощом и сънігом.

Хоц безпосередньо не повязаны з забудовом на загороді, будували тіж Лемки стаенки (стаянки) на громадских пасвисках, над селом, де од весни спільно выпасано статкы (худобу). Были то прости хыжки, будуваны з дерева на зруб, або з каменя (Бортне, Бодакы), крыты соломом, часом драницями, а трафляло ся же и чатином. В тых господарских приміщеннях, ночували тіж пастухы якы пильнували свої статкы, хоронили ся перед непогодом и небезпеком од дикой зьвіринои. Доили молоко и зносили в каждый ден до села. Треба знати, же худоба аж до осени оставала wysoko в горах, бо нижче поле перенесано на зерна, компери, сіно. На полях де пасли ся уці видно было колиби – невеликы хыжки з дощок в яких югасы пильнували своїх стад. Таку колибу мож было перетігати з місця на місце на деревяных плозах – в залежности од потребы. В колибах ґаздове пильнували тіж своїх врожаїв (компери, вівса) перед диками. Было, же до таких колиб noctom приходили не лем ґаздове... але то осібна істория.

До малой архітектуры належали тіж пасікы, студні, огорожыня.

Найстаршом и найпростішом формом улия перенесеном просто з натуры, была колода – добаний або радше натуральний пняк–дудла,

в якого середині поміщано рій пчіл. Накритий дашком, отвераний через верх або дверцями з боку, служив довгі роки. Приоздабляно го несъмільям різблінью, прим. медведика (такій улій находит ся в МКЛ в Зиндрановій). Історики споминають, же Лемки на широку скалю пасінництвом занимали ся юж в XV століті.

Студні (креніці) копано на газдівстві од давен–давна. Неправдом єст, якобы Лемки корыстали лем з річик, потічків и неглубоких джерелец. Таку воду выкорыстувано переважно для худобы – хоць была чиста не так як гнеска! Студню копано середньо 3–6 метрів и під час копаня окладано містерно гладким каменьом, якій мал забезпечати перед осипуваньом землі. Надземну част студні завершано штырі–кутно, шестьокутно балями з дерева на зруб, ридше обивано дощками. Коли был над креніцю журавель – накривано цембровину пласком накривом, в іншім припадку накрытия полнил двоспадови дашок під якым находил ся коловорот. Найпростшом формом наберання воды была клюка – яка на кінци мала "так", штучний або натуральний деревяний одрост на якім вішано "відро". Давне "відро" то звичайна канов з деревяных клепок. Гнеска даєме бетоновы круги, давно – деревяны пнякы–дудлы. До недавна на Кіпцьовій к/Креніці ціла студня была цембрувана на глубокіст 4–5 метрів не каменьом, а таком деревяном дудлом–руром з твердого дерева.

Осібном справом было огорожыня. Найчастійше стосувано просте огорожыня остырвами – окрасаном, тоньком смеречыном, соснином яку притверджано до стовпів о выс. 1.0–1.3 м (поєдинько або подвійно а навет потрійно) в залежности од характеру забезпечыня што хоронило управу перед худобом, диком зьвірином. В часах коли цвякы были в ціні, остырв притверджано посеред два побіч вбиты стопы (колики) обвязуючи лозином. Загорідкы придомовы городжено тіж драницями, а часто плетено з прутів лозиновых чи лісковых, жебы до них не мали доступу кури або гуси. Огорожыня было потрібне з огляду на функції практичны а не декоративны. Выріжняли ся єдині огорожыня церкви и цмінттарів. Найчастійше будувано іх з пісковця доступного на Лемківщині. Великы, лупаны камені укладано на жовтій глині (для получањя) творено грубий (часто 1м) мур. Завершано го гонтовым дашком. До будовы того типу огорожыня выкорыстувано тіж грубы балі дерева накриваны аналогічным гонтовым дашком.

Гнеска, коли идеме вылюдненыма селами, горбатым Бескидом, находиме на давных загородах очоямы забытых креніц, находиме похылены хрести и высокы "пециска" – місця посередині хыжы де стояли великы лемківски пецы, побіч якых скупляло ся тепле родинне жыття.

Ляцо Самборскій

Загорода 12

Стоділка и сътанец – рис. Петро Квока

Загорода 13

ZBIGNIEW SIATKOWSKI

LITERATURA ŁEMKOWSKA A GEOGRAFIA ŁEMKÓW

Zamiar podjęcia poważnych, odpowiadających standardom akademickim badań nad łemkowską literaturą wywołuje rzeczą jasna rozliczne postulaty co do należytego zorganizowania bazy tych badań i umocnienia ich fundamentu metodologicznego. Pragnę przyjrzeć się tutaj jednemu z takich postulatów, być może marginesowemu na pozór.

Odnosi się on do geografii literackiej.

Lecz najpierw odrobina zastrzeżeń.

Słyszać niekiedy¹ - pośród rozmaitych prób określenia tego, czym jest, albo czym powinna być, literatura łemkowska - również pogląd dopuszczający kryterium geograficzne. Literaturą łemkowską jest według tego poglądu literatura powstająca na Łemkowszczyźnie, lub też (to inny wariant) literatura o Łemkowszczyźnie traktująca. Trudno takie kryterium zachwalać, bądź przynajmniej przyjmować je - nawet jako dla danego badacza cudze - do naukowej wiadomości. Nie przyda się ono praktyce historycznliterackiej na nic.

Od razu bowiem badacz stanie wobec niejednoznaczności w sprawie najbardziej elementarnej: co to jest Łemkowszczyzna jako terytorium, skąd i dokąd sięga. Spierano się o to, jedni mieli zapewne więcej racji, inni mniej, nie można takich sporów wyłączyć i na przyszłość - lecz historyk literatury nie ma szansy rozstrzygać ich w obrębie swego warsztatu naukowego.

Historyk tout court może podjąć dyskusję o najważniejszym nakreśnięciu granic Łemkowszczyzny. Stać go na argumenty. Potrafi tę dyskusję podjąć geograf - również on argumentami dysponuje, jego dyscyplinie właściwymi. Cóż dopiero etnograf, etnolog. Filolog natomiast? Także, i to z ogromnym autorytetem merytorycznym - pod warunkiem, że jest językoznawcą. Zwłaszcza dialektologiem.

Historyk literatury zaś wszelką wiedzę o uszczegółowieniach terytorialnych musi otrzymać z zewnątrz, od kogoś innego - i ewentualne zmiany opinii geografów lub gwaroznawców będą nieuchronnie modyfikowały jego ex definitione wtórną w tym względzie opinię literaturoznawczą. Komu to wyjdzie na dobre? Dysputować w ślad za etnograficzną panią matką, czy jeśli Dubne bądź Leluchów² zrodziły pisarza, zaliczalibyśmy go wtedy do pisarzy łemkowskich?

Ale ponadsporny ten szkopuł tak czy siak nie ma znaczenia. Bo żadna literatura,niczyja, nie składa się z utworów powstałych w sam raz na terenie z góry określonym. Terytorialną przynależnością można scharakteryzować folklor (i to nie zawsze), nie zaś literaturę wykształconą, piśmienną, dorobek twórców zapamiętyanych z nazwiska. Nędzników napisał Victor Hugo poza Francją, a są arcydziełem literatury francuskiej i żadnej innej. Poza Rosją napisano *Rzeczy minione i rozmyślania* oraz *Burzliwe życie Lejzorka Rojtszwańca*. Poza Czechami - *Nieznośną lekkość bytu*. Poza Niemcami - *Matkę Courage i jej dzieci*. Poza Polską - *Sen srebrny Salomei* oraz *Drzewo rozpaczające*. Wiele spośród najznakomitszych dolnołużyckich liryków Mato Kosyk stworzył bardzo daleko od Łużyc.

Za naszych czasów, a prawdę rzekłszy już od stu dwudziestu lat, od wszczęcia się potężnych relatywnie migracji Łemków ku Ameryce (i z powrotem - co bardzo w tej kwestii istotne), Łemkowszczyzna jest wszędzie tam, gdzie są Łemkowie. Gdzie po swojemu modlą się, tańczą, wychowują dzieci. I wszędzie tam powstaje - powstawać może - łemkowska literatura. W Tarnopolskiem i w Donbasie, na Dolnym Śląsku i w Koszalinie, w Wiedniu, w Kanadzie i w podnowojorskim mieście Yonkers. W złowrogim Talerhofie i w czarnym Jaworznie. A więc nie tylko w kręgu Krynicy, Gorlic, Dukli, jak przypuszczać kazałaby wiedza o przeszłości Łemków oraz wiedza o żywotności ich kultury zupełnie nam współczesnej.

Skądinąd kryterium terytorialne nie jest przecież w stanie dodać literaturze łemkowskiej pisarzy nie-Łemków. Czyli także w tym sensie nie będzie to kryterium absolutne, bezwarunkowe. Nie okaże się łemkowskim poetą płomienny Marian Czuchnowski, choć z Gorlicami, z ich pobliskiem związany nie słabiej chyba niż Bohdan Ihor Antonycz.

Podróżną zatem jedynie rolę, dydaktyczną, nie zaś konstytutywną dla definicji literatury łemkowskiej mogłyby spełnić mapa (bądź katalog czy kartoteka) miejsc urodzenia pisarzy, i mapa miejsc zamieszkania pisarzy, i mapa miejsc napisania utworów. Każda z tych map pomogłyby uzmysolić ciekawym stwierdzone fakty, też bez niej świetnie wiadome. Lecz literatura łemkowska żyć będzie oraz rozwijać się tyleż owocnie a prawomocnie wewnątrz granic Łemkowszczyzny, wedle którejkolwiek koncepcji zadekretowanych, co i o tysiące mil poza nimi.

Inna rzecz mapa miejsc wymienianych w utworach (raz jeszcze zastrzeżmy się: mapa lub kartoteka lub najprostszy spis). Inaczej mówiąc, mapa geograficznych motywów literackich. Ta przyda się bardzo. To ona, nie tamto granicznawstwo, jest prawdziwą geografią sztuki pisarskiej Łemków.

Tu jednak znów potrzebny stanie się komentarz.

Sprawą bowiem dla niniejszej refleksji następną będzie literatura o Łemkowszczyźnie jako ewentualny wybór definicyjny. Tematy przeto i motywy. Elementy dzieł literackich, nie elementy życia literackiego. Treść literatury, nie okoliczności literatury.

Bo chociaż literatura o Łemkowszczyźnie to o wiele za mało jak na pojęcie literatury lemkońskiej, przecież badanie literatury o Łemkowszczyźnie jako literatury obfitującej w tematy i motywy swoiste właśnie dla Łemkowszczyzny będzie zawsze jedną z ważnych powinności uczonego, jakiemukolwiek wyprecyzowaniu ulegnie na przyszłość sama literatury lemkońskiej definicja.

Dlatego nie w imię definicji, ale w imię wymiernego naukowego pozytku warto badaczom zaproponować zamiast regulacji geograficznych pojęcia literatury sporządzenie indeksu miejsc i miejscowości, w literaturze lemkońskiej opisywanych czy wspominanych chociaż. Co i czym piórem napisano o Zyndranowej? Jaki jest obraz literacki Popradu, wraz z tak chętnie tej rzece przydawaną przez pisarzy aureolą emocjonalną? Z wieloraką symboliką? I jak ten obraz służy kształtowaniu proojoyczystej jedności duchowej Łemków, Rusinów³? Albo: kto oprócz Semana Madzelana rozsławiał Florynkę - i gdzie, i na jaki sposób?

Literaturę lemkońską, a już poezję szczególnie, znamionuje nad wyraz intensywna predylakcja do treści pejzażowo-geograficznych. Do jawnego, motywicznie sprawdzalnego tropizmu utworów literackich wobec krajobrazów macierzystej ziemi; krajobrazów, które funkcjonują w literaturze jako arcywysoka wartość emocjonalna i wprost etyczna, solidaryzująca twórcę tekstu literackiego z wirtualnym jego, ideologicznie i aksjologicznie wyobrażonym czytelnikiem.

To rezultat dziejowych zawikłań. Takiej skuteczności widomie spodziewał się po lemkońskiej literaturze lemkowski patriotyzm: kwintesencja wierności oraz bólu. Łemkowszczyzna - niech mala i uboga, niech tragiczna - jest naszym universum. Kochamy w niej każdą z osobna wieś, każdy hektar lasu. Znamy ją wytrwałymi sercami.

Ту в Лосю

вела нас

з[а] діточу руку

в будуче

и свої діти

рідны

так вела

аж став ся чуд

великій

гора Кычера

пришла до Ней

до мамы

нашой учительки

приняла отуила⁴

Верний Білянський до джерел

заколот водами

двигний скалы каміня

душом цілом ся зімай

за прутя лозины

верний до Гайника

Коли бы я так тобом быв⁵

Olbrzymi procent (powiemy szczerze: aż niebezpiecznie, zacieśniająco olbrzymi procent⁶) tekstów literatury lemkońskiej to utwory o samej Łemkowszczyźnie. Te deskrypcyjne peany, te tysiączne beskidzkie "nie rzucim ziemi", te nostalgicne później elegie, układane nad rzekami różnych Babilonów. Kulminacja uczucia. Powołajmy się tylko na wspaniały wiersz przedśmiertny Iwana Rusenki *Моя вітчизна*, tęskniący do ziemi ojczystej, z której poetę historyczny los wygospodarował. Mechanizm liryczny nostalpii: cały tekst jest rozświetlony toponimami; w dwudziestu wersach Rusenko użył ich aż dwunastokrotnie - i wszystkie bez wyjątku nazywają kraj utracony.

Моя вітчизна – Лемківщина: зараз за Сяном, як за плотом,

[.....]

Моя вітчизна рідне село – то Коростенка над Кычером;

[.....]

Вітчизна моя в Підкарпатю, где місто Кросно, область Ряшев.⁷

Jest co badać. I bodajże byłoby dla kogo publikować wyniki takich badań. Monografia funkcjonowania nazw miejscowych w literaturze lemkońskiej mogłaby stać się rozprawą pasjonującą także czytelników dalekich od filologii.

A jednak jeśli lemkońskiej literaturze godzi się zmierzać ku samoistności, pełnowymiarowości, po prostu: ku normalności pośród wielu innych literatur Europy czy wspólnoty ludzkiej jeszcze rozleglejszej, nie powinna być literatura jednego zaledwie tematu, nawet tego patriotycznie najświętszego. Nie wyłącznie o Łemkach mają pisać Łemkowie i nie wyłącznie o Łemkowszczyźnie.

Sercu miły jest potok Bielański i warto lirycznie porozmawiać z mostem na Bielańskim⁸, lecz nie może zielskiem izolacjonizmu zarastać droga piszących Łemków ku odleglejszym miejscom, gdzie literaci innojęzyczni od dawna bywają: ku brzegom Renu, ku górze Atos bożej, ku Wilnu, też ku mostowi w Brooklynie i ku weneckiemu Mostowi Westchnień. Bo to jest droga ku skale Kalijopy. Wkroczyć na nią pora. Niechaj lemkońskim poetkom będzie wolno tworzyć subtelne erotyki równym prawem z wszystkimi innymi praprawnuczkami Safony i Marie de France - bez permanentnego poświadczania prawdy i tak w Beskidzie aksjomatycznej, że najwspanialej kochają oraz bywają kochani akurat Łemkowie. Jeżeli pośród lemkońskich prozaików urośnie ktoś talentem do miary Thomasa Manna (czego życzę) i jeśli poważy się przedstawić syntezę intelektualną własnej współczesności na miarę Czarodziejskiej góry (czego życzę też), niechże ma prawo - jak Mann - akcję powieści ulokować za granicą, powiedzmy właśnie na tak dogodnym literacko szwajcarskim skrzyżowaniu duchowych europejskich dróg, a nie czuje się zobowiązany wobec ziomków z Łemkowszczyzny, by jego nowy Hans Castorp przyjechał do wyimaginowanego sanatorium w malowniczej skądinąd Wysowej.

Łemkowszczyzna wtedy będzie najwlaściwiej uwielbiona przez jej literaturę, kiedy okaże się nie tylko azylem tesknych wspomnień i nie tylko piękną ziemią, od której nas - ślubują twórcy - żadna siła silniejszych⁹ nie oderwie, lecz własną dla Łemków częstką świata, gdzie swobodnie a bez urazów myślą się o tego świata całości. Bo to jest przecież Łemków także świat, z wszystkimi ludźmi równouprawnionych. Ilekroć zechcą, ku temu szerokiemu światu wyjdą z własnej Łemkowszczyzny po swoje. Nie należy literatury lemkońskiej zamycić definicyjnym

rygorem w terytorialnych lemkońskich granicach. Czy to miałyby się genetyczne miejsce tekstów brać pod uwagę, czy geograficzne pierwiastki ich treści. Nie należy. Literatura lemkońska powinna ile serce zdąży kochać Łemkowszczyznę i jeszcze ponadto - właśnie ze względu na nią - śmiało dostrzegać resztę planety. Emocjonalną monokulturę dotychczasowej ojczystej samoobrony przewyciążyć na rzecz współgospodarzącego uczestnictwa w Polsce, Europie, w całej rodzinie człowieczeństwa.

Formuła, której poszukujemy i której warto poszukiwać: czym literatura lemkońska jest, musi dla dobra tej literatury stanowić określenie skomplikowane, synkretyczne, różnowymiarowe. Geograficzny współczynnik będzie ledwie ułamkiem tej formuły.

Zbigniew Siatkowski Kraków

1 Na przykład podczas sesji naukowej *Łemkowie i współczesne łemkoznawstwo polskie*, zorganizowanej 22 i 23 czerwca 1995 w Krakowie przez Polską Akademię Umiejętności - zwłaszcza w toku dyskusji po referacie Heleny Duć-Fajfer *Literatura lemkońska: zagadnienia badawcze*.

2 Por.: Roman Reinfuss, *Łemkowie (Opis etnograficzny)*, "Wierchy", Rok czternasty, Kraków 1936, s. 2.

3 By zdobyć pojęcie o tym, dość sięgnąć po małą antologię poetycką Piotra Trochanowskiego: *Łemkowie piszą*. Wiersze z lasów i gór, (Kraków 1989), s. 17-18 i 23-25. - Umieszczone tam teksty dziewiętnastowiecznych przede wszystkim poetów stanowią jeszcze jeden impuls do łącznego postrzegania oraz badania literatury powstającej zarówno na północ, jak na południe od Beskidu. W bardzo istotnym sensie jednolitej. Tak właśnie jak Poprad jest rzeką solidarnie uwielbianą przez ziomków z południa i ziomków z północy. Symboliczną...

4 Paweł Stefanowski, ...[inc. Памятам], [w:] *Ikona. Лемківський край*, (Nowy Sącz 1985), s. 16-17. W metryce tomiku wydawca przestrzegł, iż zapis wierszy w języku lemkońskim [tak] podany jest na odpowiedzialność autora.

5 Petro Murianka, *Ta все—ж*, [w:] *Jak sokół wodę z kamienia*. Як сокіл воду на камені. Przełożyła z mowy Łemków Barbara Dohnalik, Warszawa 1989, s. 148.

6 Zob. Zbigniew Siatkowski, *Zielone słowa gór*, [w:] Władysław Graban, *Rozsypane pejzaże*, poezje, (Krynica 1995), s. [69].

7 Іван Руценко, *Моя вітчизна*, "Наше слово", XXXVII, nr 26(1823), 28 czerwca 1992, s.4; przekład polski Heleny Duć w: *Łemkowie piszą*, wyd. cyt., s. 32-33.

8 Zob. Petro Murianka, *Most na Bielańskim*, [w:] *Jak sokół[...]*, wyd. cyt., s. 151.

9 Zob. Zbigniew Siatkowski, *O wierszach Łemków - w Akademii Nauk, "Загороді"*, II, nr 3(6), wrzesień 1995, s. 16 i 18.

III Поетицка осін – Горлиці '95

У Горлицях 30 вересня 1995 р. відбулася поетична імпреза під заголовком "Поетицка осін" організована Товариством розвитку музею лемківської культури в Зиндроновій біля Дуклі, Стоваришінням "Руська Бурса" та Стоваришінням Лемків. Це вже третя поетична осінь, яка є міжнародною зустріччю творців лемків які проживають у Польщі, Словаччині, Україні та в Європі. На зустріч прибули запрошені гості: Зузання Матковська – Міністерство Культури та Мистецтва – Бюро Національних Меншин, Анджей Пругар – Директор Відділу Культури Воєвідського Уряду в Кросні, Антоні Босак – Уряд д/с Культури та Музеїв з Кросна, Александер Аугустин – Керівник Відділу Культури та Освіти Міського Уряду в Горлицях, Зигмунт Новак – Бургомістр Міста та Гміни Дукля, проф. Збігнев Сятковський – Ягелонський Університет. Проф. Іван Красовський, Дмитро Солинко та Петро Когут – з Фундації дослідження Лемківщини у Львові, д-р Вацлав Кавіорський – Директор Окріжного музею в Новому Сончі. Передставники Русинської Оброди зі Словаччини, та представники Краевого Общества ім. А. Духновича з Ужгорода. Прибули також численні представники преси, радіо, краківське телебачення та багато глядачів і слухачів з Лемківщини. Імпреза відбувалася в будинку "Руської Бурси" в Горлицях, яку частинно відремонтовано на цю зустріч.

Поети

На "ІІІ Поетицку осін – Горлиці '95" зіхалося багато поетів, які взяли участь у цій поетичній імпрезі. Серед запрощених гостей з Закарпаття (були прошені поети також зі Льбова, Тарнополя – ред.) прибули поети Василь Сочка Боржовин, та Михал Кемін, зі Словаччини Миколай Ксеняк та Юрій Харитун. З Польщі: Ярослав Зволінський – автор "Лемківської рапсодії", Олена Дуць-Файфер, Михал Сандович, Володислав Грабан – ініціатор і співорганізатор осені, Андрій Копча – драматург, та ведучий цілістъ Петро Мурянка. Слово про поетів виголосив Збігнев Сятковський – професор Ягелонського університету, літературний критик, відомий вчений.

Програма

Крім поетичних виступів імпреза мала ще додаткові точки, а саме виставку з приватної колекції Павла Стефановського з Білянки під заголовком "Од лижки до орла" тобто лемківське ремесло в якому показано писанки, народний одяг, різбу, мальлярство Никифора та символічні предмети зв'язані з трагічною історею лемків. Речі з концтабору у Талергоф, та ІІ світової війни в тому книжка Євгена Місіла: "Akcja Wisla". Серед експонатів привертали увагу плоскорізби та мальована лемківська скриня.

Іншою виставкою було "Лемківське мальлярство" з зібрань Музею в Зиндроновій. Тут показано праці Теодора Кузяка (Польща), Василя Мадзеляна (США), Маріяна Багрія, Михайла Щербана (Україна) та цікаву виставку мальлярства Стефана Телепа зі Ждині. Окремою увагою слід поділити виставку Дмитра Солинка з України, на який автор показав краєвиди гір, потоки, дерева, ліси та долини.

Відбулася також презентація бібліофілів та сучасних видань писаних по лемківському. Тут показано рідкісні книжкові видання, альбоми, альманахи, збірники пісень та нотні опрацювання. Все це з приватної бібліотеки Петра Мурянки.

Хоча головною метою зустрічі була презентація доробку поетів з Лемківщини, не забракло також виступу оновленого ансамблю "Лемковина" з Білянки. Колектив заспівав ряд лемківських народних пісень які колись захоплювали глядачів та були візитною картиною цього дуже цікавого вечора.

Підсумки

Звичайно, що найбільшою атракцією "Поетицкої осені" були виступи поетів, творців лемківського слова. Не буде перебільшеннем коли спомну що найбільше пришов до вподобі всім присутнім на імпрезі вірш зачитуваний Михалом Сандовичем "Лемковина – Рідна Маті". Михал Сандович, є нащадком Святого Мученика Максима Сандовича. Спеціально на це свято він написав вірш про Лемківщину і тут на осені "заспівав його присутнім". Як висказался автор цього вірша, це його гімн Лемківщині, і в майбутньому він би хотів надалі писати вірші присвячені батьківщині своїх предків.

Тадей Карабовиць

М. Сандович

Лемковина – Рідна Маті

Лемковина Лемковина

Моя рідна маті

А я Русин єм од роду

Ты то мусиши знати

Лемковина Лемковина

Моя любов щира

Я ся верну з кін ця сьвіта

Ты є моя віра

Лемковина Лемковина

За тя oddam жыття

I воскреснеш з попелища

На новы століття

I засыпівам тобі Боже

Нова радіст стала

Лемковина нова жыле

Яка не бывала

Юрко Харитун

з циклу "Мої жалі", Кежмарок 1995

Наша Старина

Виджу я сыну
Нашу Старину
часто у сні
Сім сіл звали
людей на силу
гнали з домів
Вже дост паскудства
було на людстві
о Боже мій!
Буде нескоро
як в наших горах
зістануть пні
Яка то шкода
кедъ вже в природі
не чути спів
Вже плачуть бучки
квітки на луках
о Боже мій!

Забавки

Кошарик плетений з лозини —
моя колыска
а в ній сны
Забавка — ключік і колодка
на стінах образы святы.
А як втворити я міг двері
ножыком прутики стругав
а в школі книжки перо гуслі —
такы забавки я мав

Роки і ріка

Роки
Ріка
Чистенька як кришталъ
Як сады на яръ
Колиси розпещена завзята
Бере берег
Скаля
Гаті
Каламутна же аж смутно
Роки
Ріка
Тече втікатъ

Василь Мадзелян — Мадонна

Мати

Курятам під крылом
і тепло і мило
як дітинці у колысі
а кед встане — в руках мамы
Мати пригорне
мати прикрыє
сама не заспить
дітьом радіє
Нашы мамкы часто
не дістануть чести
як за росы в сінокосы
падат трава
падат мама
Буде терпіти
буде радіти
трасляювов руков
погладить діти

Юрко Харитун поет зо Словаччыны. Жыве в Кежмарку. Побіч Миколая Ксеняка — участник "III Поэтицкой Осени — Горлиці '95". По професії учитель — директор школы в Кежмарку.

"Од Русала до Яна"

Літо 1995-го року було сухим і теплим. Кінець червня. Піднесений настрій у львів'ян, 11 чоловік – отець Ростислав Свистун, Когут Петро, Красовський Іван, Дуда Ярослав, Солинко Дмитро, Швягла Ярослав, Костик Михайло, Сидорик Світлана та Михайло, Сидорик Григорій, Чертик Ірина, які їдуть на IV свято лемківської традиції "Од Русала до Яна" у Зиндронові що поблизу словацького кордону.

Миттєво перетинаємо кордон України з Польщею. В'ється дорога так, аж здається, ніби рідна батьківська земля, зустрічаючи нас, простелює нам стрічку із полотна, вже вибіленого і висушеного сонцем, а зелень Карпат хоче забарвiti її у свій колір, додаючи небесну синь. Дорога – це нитка життя, що з'єднує нашу пам'ять з босоногим дитинством, з рідною хижою на схилах гір, з тими полями, що подарували татові і мамі наші гори. Зелень Карпат – це вічність буття райського куточка на Землі – якщо хочете – то можу назвати його праведним, бо не згрішили ми в ньому ні перед Богом, ні перед людми. А що ходили босими по землі, хіба це біда? Тоді ми були з'єднані з нею органічно і міцно. Вона годувала нас своїми дарами полів, випускала траву і дарувала квіти. Вона поїла нас святими і цілющими джерелами, лікувала благодатним і чистим повітрям гір. Вона народжувала нас. А голубінь небес утішала, посилала сонце і тепло.

Церква дзвонила нам і збирала докупи. Пам'ятаю тата і маму, братів і сестер, дідуся і бабусь.

Пам'ятаю повноводну річку, що текла через наше село. Чомусь кажуть, значно обмілла. Хто її вижив? Невже час розлуки? А може це обмілла моя пам'ять? Я ж давно не бачив цієї річки...

...Зупиніть автобус! Тут починається Лемковина! Гори такі ж, а трохи інші. Перше село обабіч дороги. То вже лемківське село! Частіше забились в грудях серця. Тук, тук, тук!!! Стоймо, як перед святою чашею. Боже милостивий, будь мені, сентиментальному подорожньому! Кланяємося доземно і цілуємо на узбіччі дороги траву.

Побували в Сяноку в гостях у Владики Адама, Перемиського і Новосанчівського, де він частував нас обідом і обдарував подарунками. Коротко перепочили і помолились у Кафедральному соборі. До Зиндронові прибули 23 червня (п'ятниця) досить завчасно, спочатку на обійстя Федора Гоча – організатора свята "Од Русала до Яна" – керівника музею, популяризатора, оберігача, фольклориста лемківської культури та доброї людини від Бога.

В суботу рано був ще час до початку святкування. Наша група поїхала в села Мишану і Гирову. У Мишані на цвінтари відбулася відправа св. Панахида за всіх померлих і похоронених. Відправив отець Ростислав

Свистун. Цвінтар занедбаний, зруйнований, залишилось кілька кам'яних хрестів, з трудом змогли прочитати, призвища односельчан нагадали з пам'яті.

Поїхали до села Гирова. На цвінтари відбулася св. Панахида за всіх померлих і похоронених. Зійшлося багато односельчан – Фаль Коїтан, жінка Надія Чупінський, Іван Навроцький і інші. Цвінтар трохи упорядкований, покошена трава, посаджені кущики. Є багато пам'ятників, де тепер хоронять поляки. Між ними є уже поставлені тепер пам'ятники, які поставили Костик Михайло на могилі своєї мами, Кордись Іван на могилі свого батька, Фаль Михайло на могилі своєї мами. Дідич Павло упорядкував могили своєї мами. З пам'яті прізвища односельчан, які ще просять знайти і поправити їхні могили, які зруйновані війною і залишилися без нагляду.

В Гирові ми відвідали найстарішу в тій частині Лемківщини церкву. Була знищена в час війни, тепер ведеться капітальне відновлення з метою надання їй вигляду, який вона мала раніше. Потім ми всі разом з односельчанами на подвір'ї Івана Навроцького влаштували помники. **Ми члени Фундації дослідження Лемківщини у Львові, Сидорик Григорій, с. Сохильники і Костик Михайло, м. Львів, просимо і закликаємо всіх жителів лемківських сіл повернутися серцем до своїх рідних, близьких, які залишилися вічно лежати на наших лемківських цвінтарях без опіки. Вони просять Вас: Прідьте, підправте наші могили і помоліться за нас.**

У призначений час ми повернулися до Зиндронови на святкування. Там в музею все, що тільки можна зібрati лемківського. У хаті батьків і на подвір'ї – музей. Знаряддя праці і побуту, портрети визначних діячів культури і просвіти Лемковини, старовинні ікони, одяг, писанки, музичні інструменти. Лемківська хижа. На подвір'ї – пам'ятники і реліквії двох світових воєн. Крутиться вітряк вітрового млина.

Побач, не забудь і люби!

Недалеко єврейська хата–музей, оновлена з фотографіями на стінах тих людей, що колись тут жили. А ще трохи дальше – новозбудована церква св. о. Миколая (1985 р.).

Фестіваль розпочався у суботу, 24 червня. Відкрив його вступним словом Федір Гоч, заграв ансамбл троїстої музики під назвою "Лемко-Рома" (з лемками грають цигане). Прибули з різних сторін Польщі, Словаччини, України вокально-хореографічні і інструментальні колективи, географія гастролів яких дуже широка.

Заповнила місця публіка.

Грав, співав, танцював фестіваль–свято – грагла, співала, танцювала Лемко-Рома. Яка музика, які танці, який дриг?! А гудаки гудали без втоми... Гарно було і незабутньо, як колись.

Влаштували святковий обід, на якому були присутні Пані і Пані: воєвода із Кросна, його заступник з дружинами, керівник відділу культури, голова гміни та міста Дуклі, організатори і гости. Такий спільнний обід став символом єдності Уряду Польщі і народу... Тости, промови, подяки. Многая літа i sto lat.

У неділю, 25 червня, собором із 5-ти священиків із Польщі, Словаччини і України у церкві св. о. Миколая була відправлена Служба Божа, молебень, а на доглянутому цвинтарі – панахида за душі отців парохів і мирян, які тут вічним сном спочивають. Співав церковний хор з м. Золочева Львівської обл.

Імпреза вилилась у непогасний факел братерської любові, розсіяних нині лемків, які зустрілись біля рідної "криниці". Декотрі побачили рідний край через піввіку, виїхавши звідси ще малими або значно молодими, а нині живуть далеко у поважних літах сивини... Через силу тяжіння приїхали, щоб поклонитися і помолитися на могилах рідних предків, прийти до батьківських "хыж" і запитати у них (часто самотніх): А ДЕ НАШ НЯНЬКО И МАМКА? І чують мовчки одвіт: НЯНЬКО И МАМКА – ВИСОКО В ГОРАХ, СІНО КОСЯТЬ...

Коли, 26 червня, ми поверталися назад до Львова – пішов дощ – ніби цей чудовий край оплакував розлуку.

6 жовтня 1995 р.

настолтель парафії с. Сокільники,
митрофорний протоєрей
Ростислав Свистун

Скрипалі з капелі "Лемко-Рома" на зиндронівськім съяті. Фото: В.Грабан

Лемкы [?] сполеранция

Слухам часом як декотрі люди повідають, же там в наших горах съвіт был "дошками забити", а Лемкынич не знали о съвіті. Такому то зараз одповідам – гвариш неправду, не знаш нашого съвіта – не знаш Лемків. І ту хочу передставити кілька правд о нашим жытю в єднім селі на Лемківщині. Люде 1939 року на селі не були спокійны. Ту юж оповідано, же буде війна з Німцями. Лемкы аж за добри знали Німців–Австріяків, іщи з першої съвітової війни, а жадна війна в Європі не оминула Лемківщини. Село, о котрім хочу вам оповісти, то праві фронтове. Тади переходят дві важны дороги – два важны тракты. Тото село то Фльоринка. Пару слів о назві. Декотрі польські, нібы вчені люди повідають, же тата назва надана од імена Фльорнік. Єст то неправда, бо перша назва то Фльоренция, а она походить од імена жіночого знаного на півдню Європи, але того опишеме даколи, пізніше.

В 1939 році жило в Фльоринці 242 лемківські родини. Жили ту тіж люде інших народності о чим хочу вам оповісти. Але зазрийте до середини села, познайме його житеїв. Были ту дві церкви – православна і грекокатолицька – уніяцька, была тіж жыдівска съвітня – божниця. В селі стояла тіж гарда мурувана 4-класова школа. Была тіж громадска съвітлиця при великий гр.катол. плебанії, была чытальня, три склепы, дві кужні лемківські, а потім третя яку мали цигане. На нижнім кінци села водний млин, а недалеко млина на роздорожу была жыдівська корчма (будинок єст до гнес). Так посадовлена кликала кожного газду што іхав зо Сынінци, Ставиши, Брунар і інших сіл з півдня до Грибова, мусів ту вступити, бо коні при корчмі мали своє місце, а хлоп з бичом ішов до середини на погарик. В середині села был іщи еден млин Ваня Лабовского. Были в тім селі і два трачы (тартақи). Еден на вишнім кінци при ріці провадили Жыди, а другі за ріком Білом належав до Словака што ся называв Янічек. Фльоринчане мали дуже роботы в лісах, трачах, при будові дороги. Мали флеринчане і свою оліярню і до той оліярні – до Ваня Оліяря ішли люде з далеких лемківських сіл, несли на плечах лен, а вертали з макухом і олійом. Было в селі кілька кросен, на которых робили ільняне полотно, знали виробляти скоры, были шевці, кравці, різники, столяре. Была

тіж цегельня, а стражаки мали нову водну помпу. Як на тоти часы, мали фльоринчане якбы повісти гнес – цілу свою економію, бо і домовы рільны продукты мож було два раз в тыжні продати на ярмаку в Грибові. Як видиме не быв то съвіт дощками забити. Друга сторона того села – то люде. Хто ту мешкав, жыв? Як на лемківске село повіли бызме – мешкали самы Лемкы. Отож ні! В селі Фльоринка жило девят народовости. І то єст феномен нашої землі, праві кожного села. Жыли серед Лемками і іншы. Ци бы юж товды знали Лемкы што то єст т о л е р а n c i a. Думам, же розуміли і знали значыня того слова, може ліпше од інших мешканців тамтой Польщи. Така то юж була тата наша Лемковина, же хто ту пришов тот юж одталь нигде не хотів ити. Наша земля была гостинна, сердечна і тепла – пахнячы поля і ліссы, здорове повітря, вода, а што найважнійше – то жычливы люде в тихім закутку гірской землі – славяньскі, християньскі народ. Але посмотриме хто жыв серед них:

7 родин жідівських, 5 циганьських, 1 білоруска (православни съященик), 1 словацка, 1 з України (съященик гр.кат. і монахы), 1 польска (Романек) і научытелькы, 1 з Росії (мама з дівком, котры зостали ту по I-съвітовій війні, 1 родина німецка (Грібель на прибудові).

Як видно, жили собі люде разом в згоді і нич Лемкам іх сусідство не перешкаджало. Іх діти ходили до той самой школы. Єст в Фльоринці ішы єдна спільнна для вшыткых річ. То памятник, мали цминтір, на котрім поховано вояків з першої съвітової війни: австріякы, мадяре, росияне (думам же і іншы нації якы входили в склад австрійского війска – Словакы, Русины). Лемкы потрафили вшанувати вшыткых, іх культуру. Шкода, же гнес нове насеління знищило што лем могло, і по нашій культурі так недуже остало, не лем в Фльоринці але і на цілі Лемківщині. Видно того голым оком, всяди, же слово толеранция то гнес, ту в нашім kraю – пусте слово. Якже цивілізуваным, тольеранційным народом вказали ся Лемкы юж перед 50 роками. Жыття показує як дуже науки треба, жебы гнешні люде зрозуміли што значыт слово толеранция.

1.11.1995 р. Кошалін

Ваньо Млинар

Tolerancja: (fać.) wyrozumiałość, uznawanie cudzych poglądów, gustów, upodobań, wierzeń lub zwyczajów odmiennych od własnych. (Mała Encyklop. PWN z 1971 str 1073).

Пару думок

о нас самих

До того часу было так, же як ём хотіл писати до даякой газеты, часопису чи тзв. публікатора, то робил ём того сам, а в тім припадку мене навет захотили жебы до "Загороды" дашто написати. Тішү ся з того, бо од первого номеру які ём прочытал сподабало ся мі наставліня бюлетину, якій хоче занимати ся нашом лемківском культуром, істориом, побутом. На разі вдало ся "Загороді" найважнійше в нашій трудній, а може адже трагічній ситуації, тzn. згуртувала она люди при Зиндранівськім Музее якых лучыт а не ділит того, што в нашій лемківской традиції было може и дакус ружне в наших селях, чи в наших церквах, але понад тым вшытко инче было спільне. Юж за туту єдну справу належыт ся "Загороді" велика подяка.

З моїй страны, человека котрий выріс и жые на заході Польши, але коріня має там в Бескидах (не лем зато, же ся в тім остатнім році перед виселіньном вродил), але передовсім зато, же мал ём и мам змогу позазерати в дэякы писаны материялы и уважам же так поступувати повідны тоты люде, котры покінчыли школы и мают охоту и одвагу признавати ся до своїх предків. Чекат нас занедовго така ситуация, же не лем так як тепер будеме чути од молодых на єдній и другій "Ватрі" переважні польську мову, але незадовго вшыткы так будеме бесідувати. Думам, же перед таком ситуаційом може нас ратувати лем передставляня такого образу Лемка (уважам, же назву нації треба писати з великої буквы), образу бідной Лемковини (ту треба повісті, же и Україны) за што ся не треба буде ім встыдати. Молодеж повинна відіти, же мы и тепер не одбігаме далеко од той "сучасной цивілізації", а колиси то зме справді може были кус біднішы од інчых люди в Галичині, але загально не гіршы. Вказуйме ім зато, же спосеред нашого племена вишли вчены, вишло виже духовенство, же наши люде были в австрійском парляменті, а коли мова про обычай и культуру то зме не были не лем гіршы, але ліпшы, про што съвідчыт заинтересуваня традициями на "Ватрі".

Хотіл бым жебы молоды люде знали, же з іх села чи з сусідніх походили такы люде як Павло Русин або Богдан Ігор Антонич чи Никифор з нашей страны, а зо словацкой – Енди Вархоль, котрий так по правді звал ся Андрій Вархола, а його предки походили з села Мікова. За Словаччыны походил тіж першій ректор університету в С. Петерсбурзі о чім довідал ём ся аж тепер підчас мого побуту в Пряшеві. Але то не мусить быти аж так, жебы славны люде родили ся в наших каменистых долинах, старчыт примірно знати же в Конечні пан дідич Вільюсь, як го

люде звали, бесідувал з газдами по-нашому, и до кожного звертал ся через "пане". Повічте мі чи дагде в Польщі пан позволил бы собі на таке рівноуправніння? А же панове знали як Лемкы односят ся до них, най съвідчыт цілком новий приклад взятий з телевізії, де пан грабя з Навоювой коло Санча, хыбаль Стадницкій, ховал ся перед Німцями в нас на Лемковині. Ховали ся в нас и інчи люде але они потім воліли о тым забыти. Переходували ся серед нас и Жыди, але чуєме, же лем Поляки іх ратували.

И здає мі ся ищи, же не менше важне ест жебы молоды могли собі представити як таке лемківске село выглядало, якы там жыли люде. Mi ся вдало намовити ищи мого няня перед тым як одышли од нас на вічний спочынок, жебы мі намалювали нашу Конечну. Як ем потім посмотріл на рисунок, том ся кус здивувал не лем зато, же мі описали село так якоси "наоколо", же треба картку обернати жебы прочитати кто в якій хыжы мешкал, але ищи барже зато, же ся мі пригадал проф. Р. Райнфус и дёкотры инишы вчены и не цілком вчены люде, котры акурат так лемківски села малювали. З инишыма внесками Райнфуса ся не згаджам, але ту акурат ничего не можна змінити чи допасувати до выгідной теорії. А нашы села переважно будувано в долинах, по обох сторонах дороги а часто и потічка чи річки. Чул ем бом там ищи не был, же лем єдно село было побудуване на верху и зато люде там не мали воды, а качки не знали плывати; а мало так быти в Вафci.

З того няньового малюнку знам не лем де чыя хыжа стояла, але и якы были в селі ролі, де стояли жыдівські забудуваня а де стоял двір пана Вілюся. Думам, же такого старшого человека: няня, уйка, чи діда, котры ищи памятают свое село, можна попросити, жебы зробили подібны шкіцы а даколи буде то документ. Та він и тепер юж документом, бо де найдете наше село, котре дай Боже жебы стояло, а в нім хоц пару хыж на своім місци. В Конечні ищи пару стоїт, хоц нашу акурат два роки тому до кінця розвалил "новий газда".

Я не історик, не фольклорист чи даякі інший спеціяліста од справ народной культуры, а лем тот кого інтересує література, и зато ньом ся переважні займую. Жаль мі же не можу передати до Редакції няня рисунок, бо він має праві метер довгости и не знам чи даст ся го даяк помістити. Же можна и треба ратувати и слово и материю фізичну съвідчыт приклад нашых родаків - Лемків зо Словаччыны и о тім бым хотіл внет написати. А и ту в нас мame приклады захованя для наступных поколінь спадку по наших предках. Верну тіж ищи до Конечной, бо як кажде дост старе село має оно свою історию, и кус може наперекір декотрым вченым и іх теориям треба о тім пригадуввати.

Конечнian

Словаччына

Ботько ➡□
Суховацкі ➡□
Лизак ➡□
Дичко ➡□
Дичко ➡□
Дичко ➡□
Шмайда ➡□
Порянда ➡□
Карофандо ➡□
Філяк ➡□
Бовдись ➡□
Дичко ➡□
Кавка ➡□
Монка ➡□
Ксенич ➡□
Ксенич ➡□
Гыра ➡□
Жидяк ➡□
Бовдись ➡□
Попівчак ➡□
Суховацкі ➡□
Суховацкі ➡□
Шевчык ➡□
Липень ➡□
Урбан ➡□
Милик ➡□
Кавуля ➡□
Спяк ➡□
Ксенич ➡□
Ксенич ➡□
Брешак ➡□
Урбан ➡□
Дзямба ➡□
Канішак ➡□
Жыд (род. жыдівска) ➡□
Лішыньскі ➡□
(дорожник) ➡□
Урбан ➡□

Ждыня

□➡ Дичко
□➡ Вілюсь
□➡ Дичко
† Церков (за ньом цмонтір)
□➡ Ксенич
□➡ Дзямба
□➡ Ксенич
□➡ Петришин
□➡ Дичко
□➡ Суховацкі
□➡ Млинарк
‡ Школа
□➡ Суховцкі
□➡ Млинарк
□➡ Гыра
□➡ Смеречняк
□➡ Бодик
□➡ Ксенич
□➡ Урбан
□➡ Дичко
□➡ Дзямба
□➡ Дубчак
□➡ Ксенич
□➡ Ріннявец
□➡ Спяк
□➡ Цомпель
□➡ Липень
□➡ Стасяк
□➡ Капелюх
□➡ Гутира
□➡ Майнич

дорога Горлиці – Ждыня – Конечна

Село Конечна – його жытей,
спісок родин до 1947р. на
підставі мапы досланой через
автора статії.

Моі зауваги до... Моі зауваги до... Моі зауваги до...

Тепер хочу написати о виданій Стоварищчю Лемків антології дітской поезії п.н. "Мамко, куп мі книжку" – збрал и упорядкувал Петро Трохановський. Видана на замовлення через *Sądecką Oficynę Wydawniczą - redaktor Antoni Kroh. Nowy Sącz 1995.* На мою думку, збірка тих вершів ест барз удана, бо и од стороны графічной, од друкарской на добром рівні, лем жебы автор не обложил ей, з двух сторін, своїма антагоністичними "саморецензіями". Я знам, же и ту авторови ходило о тото, ажебы єдным ся приподабати, а другым заграти на нервах. А я мыслью же тата книжка чытала бы ся далеко ліпше, без той його зідливой "фільозофії". То юж якбы традиція, же автор при кождій нагоді хоче одограти ся на тих Лемках якы уважают ся їх етнічну групу українського народу. Навіт до I. Головчака ся причьшил, замітучи му українізмы; натоміст не разят го польонізмы, словакізмы, чи навіт германізмы (бо и такій єм зауважыл). Або и того (як пише), же; як то переклад з інших языков словяньских "ишпол му як з маршу", лем з єдного т.е. з українського (прим. поезії Б.І. Антонича) ишли му тяжко. То чиста неправда. Пречін не лем я знам о тім, же П. Трохановский по українськи пише чисто и бесідує, як то гварят – перша кляса. Ага! ищи єдно: знам же Руснаци на Словакії уживають слова *уж*, зас в нас в більшості гварят *юж*, але хоц автор той антології, до свого *літерацкого языка* впровадил тото *уж*, но то ищи неуважнят го перекручати "на свое копыто" оригінальных текстів декотрих наших поетів, таких як: Міля Собин, Миколай Буряк, чи Теодор Докля. Выміням лем тых троє, которых єм добре знал, и знам же не гварили *уж*, лем *юж*. Оригінал – повинен быти оригіналом, котрого невільно деформувати – о тім хыбаль пан редактор "Бесіды" повиден знати. Тото *уж* то не новіст, бо деси як памятам, в 1934 або 1935 році вишел з друку лемківський буквар, де тото *уж*, *юж* было писане, авторства тіж Трохановского (Мефодія), так же істория ся повторят.

Хочу ищи надмінити же, антологія "Мамко, куп мі книжку", повинна звучати: "Мамко, куп мі книжку и прочытай", бо направду барз малій процент наших діти потрафит по нашому чытати, а значний відсоток незна и бесідувати. Тепер в школах, коли занехали навчаня росийского языка, то наша азбука, для потомных буде так трудна, як альфавіт кытайский, чи тіж арабский. Дай боже, жебы до того николи не дішло.

Т. К.

Вказує ся, же ищи мам місце, зато хочу навязати до тогорічной "Ватры" – Ждыня '95. По мойому Ватра была ліпша як в минулому році – был ліпший порядок, а то завдякы нанятій службі порядковій, яка давала собі рады з ріжными зшумовинами, якы пришли нахуліганити. Лем школа, же Ватра помалы затрачат сенс свой назвы, то ест "Лемківской Ватры". То нес моя выдумка, ани группы Лемків скрайних критикантів, але правдивых Українців, так тых місцевых з Польши як и заграниці; примірно Українці "з за велькой млакы", члены "Оборони Лемківщини", бесідували: *За мало лемківського фольклору, аджеши це лемківська ватра. Українці з Польши: а деж є лемківськи колективи, бо крім "Кичери" інших не бачу.* Я ту бесідую, же прецін сут лемківски, зо Львова, Борислава, Калуша и зо Словакії. А він на то: *це є закордонні, йдеться про місцеві з Польши, бо колись їх було більше, а тепер як бачу, то Ждиня є фестівалем гостівських, закордонних колективів, а так є тут всюди, на "Русалах" в Зиндрановій і як чую, то також і на Ватрі в Михалові. А подивитеся у Свиднику на фестівалю – там закордонних колективів запрошујуть кілька, а не десятки. Знаю що тут не Словаччина, але моглоб тих місцевих лемківських колективів бути хоч кілька.* Як видите, то прикрепле правдиве.

Ищи хочу звернути увагу на выборы *Miss Lemkouupa*, бо то юж закрывают на пародію. Кандидатки, часто–густо, не то же не мают зеленого поняття о Лемківщині, але ани бесідувати по лемківски. Як зме чули и відли то Олег Маслей юж другий рік мучыт кандидатки *na miss* тым самыма пытаннями, и дале не знают што то ест кобиця? Но, оказалось ся, же то барера не до поконаня. Жадна не знала "што то за звіріскo". Хыбаль треба буде такого пняка выкотити на сцену и вказати кандидаткам як то выглядат. Або знаете што пане Маслей? – перестанте юж кандидатки "бомбардувати" том кобицьом и змінте на: *што то ест гузяця?* Правда, же то кус вульгарне, и на тім копач не затеше ани дров не нарубат, але літер має тілько што кобиця – и кто зна може одгадають?

Як ся оказалось, то лемківски кандидаткинич не знают о історії, культурі и іншім, то як можут брати удел в конкурсі. Як ся мі здає то того року "*na miss*" выбрано навіт не Лемкыню. Може дівча и вартало того, але як юж так, то перестанне ся выглупляти з назвом, а зачнийме выбирати "*Miss Ватры*", а втowdy може кожда свободно кандидувати, обонятно: чи чорт чи дябал.

Теодор Кузяк (Rzeszów)

Z listów i gazet * з листів і газет

Дорогий Країне!

Я барз красні Вам дякую за желаня і дві "Загороды". Они мене зворушили. Преця і я ся народив і провів молоды роки в такій загороді в Ганчові. Там я почув перший раз спів соловейка, подивляв пречудну природу, розквитаючу весну, слухав як очаруваний церковного співу і дзвонів што то вістили по верхах Бескідів, що Христос Воскрес! Там я разом з пастухами – як потрафив – голосно співав. / Як я си заспівам / на три голосоньки / єден піде верхом / а два долиноньком /.

Є радісним фактом, що на "Загороду" з великим заінтересуваньом позерають Лемки з різних сторін країни, а і зза океану і садят в ній свої "квіточки". Серед любителів і симпатиків "Загороды" знаходяться і наші сусіди Поляки. Я зас хочу пожелати, щоби "Загорода" і дальше ставала ся ін'ї краснішою і богатшою. Штоби в ній росло і процвітало всіляке квіті і пахуче зілля. Штоби кождий Лемко незалежно од поглядів чи віросповідання в якого руках она знайде ся, міг собі повісти: *I я єсъм учасником, наслідником і співвластильцем того великого тисячлітнього дідичства, якому на імя Лемківська Культура.* Най ся дарит!

Стискам Вас сердечно – Петро Феџца

Краків, дня 1 грудня 1995 р.

W minioną sobotę w Gorlicach, w tamtejszej Ruskiej Bursie, odbyła się impreza artystyczna pod nazwą "III Poetycka Jesień". Organizatorem jej było Towarzystwo na Rzecz Rozwoju Muzeum Kultury Łemkowskiej w Zyndranowej koło Dukli, a także Stowarzyszenie "Ruska Bursa".

Stowarzyszenie po wielu latach starań odzyskało swoją przedwojenną siedzibę i po raz pierwszy po wojnie rozpoczęło w 1991 r. swoją reaktywowaną działalność. Po raz pierwszy też w budynku przy ulicy Sienkiewicza 28, odbył się prawdziwy festiwal sztuki lemkowskij.

Inicjatorem i organizatorem "Poetyckiej Jesieni" był przed paroma laty Władysław Graban. Dzielnie mu w tym pomaga Piotr Trochanowski (Petro Murianka). Oni też grali pierwsze skrzypce w sobotniej imprezie. Obydwaj mieszkają w Krynicy. Są też prawdziwymi animatorami kultury tego narodu.

Obok występu dziesięciu poetów z Polski, Słowacji i Ukrainy recytujących swoje wiersze, zaprezentowano malarstwo Łemków porozrzucanych po świecie: Wasyla Madzelana z USA, Mariany Bahrija z Zakarpacia, Dmytra Solynki ze Lwowa, Teodora Kuziaka z Rzeszowa i Stefana Telepa ze Zdyni.

W jednej z sal Ruskiej Bursy, Piotr Trochanowski zaprezentował gromadzone przez siebie od lat zbiory: gazety, książki, okolicznościowe druki itp. Najwartościowszymi eksponatami były m.in. wydane we Lwowie w 1695 r.

"Przypowieści świąteczne" i dwa modlitewniki z początku ubiegłego stulecia. Jeden z nich został oprawiony artystycznie przez Łemków więzionych podczas I wojny światowej w austriackim obozie koncentracyjnym w Thalerhofie koło Grazu. Swoje prywatne zbiory etnograficzne udostępnił na tę okazję Paweł Stefanowski z Bielanki. "III Jesień Poetycka" uwiecznił swoim występem znany nie tylko w naszym kraju zespół folklorystyczny "Łemkownina".

Piotr Trochanowski prowadzący festiwal powiedział nam, że jest zaszczycony i do głębi wzruszony, że taka impreza mogła się odbyć po raz pierwszy w Bursie, tym kochanym przez nich domu. Może on stać się wkrótce pierwszym domem łemkowskiej kultury w Polsce. (WID)

Święto lemkowskij kultury - "Dziennik Polski" Nr 229 z 4 X. 1995 r.

Треба додати, що Руску Бурсу місцеви власти не переказали, не звернули, лемди в ужыткуванні на засадах "узысценія", што наразі не спричинят ся до поправи культурного жыття Лемків. Треба ся задумати як довго ицы, в стосунку до менишості, "нова демократія" буде корыстала за старых взірців?

Вельмишановний Пане Редактор Володислав Грабан!

Дякую за Вашого листа. Я вже про себе Вам досить багато писав, але то ще за мало. Як дальше буде можливість видавати "Загороду", то прошу Вас, щоби Ви помістили в "Загороді" інформацію, що я уважаюся за українця в документах пишу – **народовоść ukraińska**, обивательство польське (obywatelstwo polskie), щоби хто інший не видумувал для мене якось національності, бо Г.Пецух сам знає ком є.

В фільмі : "Wydobyłem rzeźbę z lasu" я говорю так: ... mój dziadek był Rusinem, drugi dziadek był Rusinem, ja pochodzę z rodu Ruskiego. Gdyby mój ojciec był narodowości polskiej, gdyby moja matka była narodowości polskiej, to by nie byli wysiedleni. Mówienie sztucznie, że ja jestem narodowości polskiej to oklamywanie, to krzywdą dla historii. Той фільм був роблений в Закопаному, в моїм ріднім селі – Фльоринці, в Полянах. Ті слова я сказав в Фльоринці біля церкви. Часто чую претензії до мене звязку з тим фільмом, але жодних претензій від поляків я не чув, тільки добри слова і гратуляції. На вроčистім закінченню першого сателітарного "Przeglądu filmów o sztuce" 9.IV.1995 р. в телевізії "Polonia" Grzegorz Dubowski - режисер згаданого фільму сказав: "Grzegorz Pecuch jest reprezentantem narodu łemkowskiego". Ті слова могли почути міліони людей у цілому світу. Може від того взялися ті непорозуміння.

Григорій Пецух – Закопане, 6.XI.1995 р.

Dom jak dom, z cegiel. Rząd takich domów w Gorlicach, przy ulicy Sienkiewicza(...)

Стало się jawne coś, co jeszcze tak niedawno nie pasowałoby do znanego, jednolitego wizerunku autonomicznych Łemków. Górale beskidzcy pękli - na "ruskich" i "ukraińskich", przy wyraźnej ekspansji tych ostatnich. Ekspansji? Ano poznać ją - tę aktywność - po "Łemkowskich Watrach" w Zdyni, przejętych

organizacyjnie ostatnio przez Zjednoczenie Łemków, w osobie starosty "Watry". To przecież starosta wybiera Komitet Organizacyjny z hymnem, flagami, emblematami wyłącznie ukraińskimi...(...)

Kiedy dysponent budynku, Urząd Rejonowy w Gorlicach - po opuszczeniu go przez szpital wiosną ub. roku - mógł wreszcie podjąć decyzję o jego dalszym użytkowaniu, wszystkie organizacje łemkowskie: Reprezentacyjny Zespół Artystyczny Łemków w Polsce "Łemkowna", jak i Rusiński Demokratyczny Kraj Łemków w Polsce "Hospodar" - z akceptacją Stowarzyszenia Łemków z Zarządem Głównym w Legnicy - zrzekły się starań o bursę na rzecz Stowarzyszenia "Ruska Bursa". Nie, nie wszystkie... W tej sytuacji Zjednoczenie Łemków z siedzibą w Gorlicach - członek wspierający Związek Ukraińców w Polsce - zwróciło się o... sprzedaż mu budynku wraz z parcelą.

(...) Urząd Rejonowy w Gorlicach, informuje liczne strony, że obowiązujący stan prawny nie daje możliwości zwrotu tej nieruchomości. Tylko nowe uregulowania prawne w zakresie mienia "połemkowskiego" czy "połukraińskiego" mogą stanowić podstawę do roszczeń majątkowych. Na dziś takich uregulowań nie ma. Nie udało się też ustalić następcy prawnego tego mienia. Zatem - Ruska Bursa pozostaje własnością skarbu państwa, w dyspozycji Urzędu Rejonowego w Gorlicach.

Dom nie powinien jednak pozostawać bez gospodarza. Kierownik Urzędu Rejonowego w Gorlicach dr Andrzej Welc: - Musiałem odpowiedzieć na starania organizacji łemkowskich. Zdecydowałem, że użyczymy tą nieruchomość wraz z działką na czas oznaczony Stowarzyszeniu "Ruska Bursa". Szczególnie, że część organizacji łemkowskich zrezygnowała ze swoich roszczeń na rzecz tego stowarzyszenia. Umowę użyczenia zawarliśmy do czasu ostatecznego ustalenia następcy prawnego przedwojennego Towarzystwa "Ruska Bursa". Uważam, że w budynku tym znajdą miejsce na swą działalność wszystkie organizacje łemkowskie, uznające się za następców prawnych Towarzystwa "Ruska Bursa".

(...) Niepokoić też musi postawa Zjednoczenia Łemków, które nie przyjęło do wiadomości przekazania bursy Łemkom. Zjednoczenie trwa w swych roszczeniach prawnych w Naczelnym Sądzie Administracyjnym, a nawet dezinformuje parlament i mass media słowami tyleż prostymi, co jaźczącymi: "Łemkowie domagają się zwrotu "Ruskiej Bursy".

- Sądzimy, że dla Zjednoczenia Łemków znajdzie się w Ruskiej Bursie miejsce zgodnego współżycia - to zgodne stanowisko zarówno przewodniczącego RDKŁ "Hospodar" Pawła Stefanowskiego, dyrektora RZAŁ "Łemkowna" Jarosława Trochanowskiego, jak i Jana Kwoki, gospodarza Ruskiej Bursy. Głos na puszczy?

autor Janusz L. Sobolewski "Bursa, chyba ruska?"
Gazeta Krakowska z 12.02.1996 r.

Чого нам бракує? – згідного співжиття. А хто на тім корыстмат, кому залежить жеби том стан існувал без кінця? – одновідміне собі сами.
Коментар неє ти потрібний. Ред.

Historyczna decyzja

Nikifor to Drowniak

(Inf. wł.) W ubiegłym roku minęła setna rocznica urodzin Nikifora, wybitnego prymitywisty. Zjednoczenie Łemków zaproponowało, by upamiętnić ten jubileusz pamiątkową tablicą, którą umieszczono by na ścianie muzeum artysty w Krynicy. Łemkowie chcieli, by obok pseudonimu artystycznego - Nikifor Krynicki - bardzo wyraźnie zostało zaznaczone imię i nazwisko: Epifan Drowniak. Długoletnie spory o to, czy Nikifor i Drowniak to ta sama osoba zostały wczoraj zakończone.

W licznych publikacjach podawano w wątpliwość odkrycie w 1961 roku przez Pawła Stefanowskiego metryki urodzenia Epifana Drowniaka, utożsamianego z Nikiforem Krynickim.

Nazwisko "Krynicki" artysta otrzymał decyzją sądu dopiero w 1962 roku, kiedy okazało się, że ten znany już przed II wojną światową prymitywista nie ma żadnych dokumentów.

Wczoraj w Muzeum Nikifora Krynickiego odbyło się spotkanie, w którym wzięli udział przedstawiciele Związku Ukraińców w Polsce, Zjednoczenia Łemków, Rusińskiego Demokratycznego Kręgu Łemków "Hospodar", Muzeum Kultury Łemkowskiej w Zyndranowej i władz Krynicy.

Wszyscy zebrani jednoznacznie i po raz pierwszy od śmierci Nikifora w 1968 r. stwierdzili, że dyskusja o tym, czy Nikifor to Drowniak, jest bezprzedmiotowa i czas ją zakończyć. Projekt tablicy i jej wykonanie powierzono artyście plastykowi Wołodymirowi Ropeciemu rodem z Tylicza, mieszkającemu w diasporze łemkowskiej we Lwowie. Na tablicy będą dwujęzyczne napisy mówiące, że Epifan Drowniak - urodzony 21 maja 1895 r. i zmarły 10 października 1968 r. - to Nikifor Krynicki.

Dziennik Polski Nr 33 z dnia 8 lutego 1996 r., autor - Jerzy Widet

Znowu o Nikiforze

Krynicki czy Drowniak

(...) - Dla nas, muzealników, spór o nazwisko Nikifora jest drugorzędny - mówi kustosz Muzeum Okręgowego w Nowym Sączu Zbigniew Wolanin, - interesuje nas przede wszystkim jako znakomity i znany na całym świecie malarz.

(...) - W latach sześćdziesiątych, kiedy Nikifor i jego malarstwo stało się popularne, zaistniała potrzeba nadania mu konkretnego (podkr. red. "Z") nazwiska. Był a urzędowo nie istniał - mówi opiekun Nikifora Marian Włosiński. - Jako, że z Krynicą związany, stanęło wtedy na "Krynicki".

(...) Wczoraj w Muzeum Nikifora w Krynicy odbyło się spotkanie władz miasta i dyrekcji Muzeum z przedstawicielami społeczności łemkowskiej. Setną rocznicę urodzin krynickiego malarza (minęła 21.05.1995- red. "Z") chcą uczcić odsłonięciem kaplicy poświęconej jego pamięci. Znajdzie się na niej dwujęzyczny napis po (łemkowski i po polsku): "Nikifor Episan Drowniak" z datami urodzin i śmierci (1895-1968) oraz podobizną artysty. Kaplica powinna zostać odsłonięta jeszcze w tym roku. Łemkowie pragną także, by nazwisko Drowniak pojawiło się na nagrobku malarza.

Gazeta Krakowska Nr 33 z dnia 8 lutego 1996 r., autor - Karol Manys
W materiale Krynicki czy Drowniak "GK" należy czytać: kaplica - tablica, Episan - Epifan. Red. "Zahorody".

□ РОДОСЛОВНАЯ ВЕЛИКОГО КОМПОЗИТОРА

обнаружилась в киевском архиве

Многими славными воспитанниками по праву годится старинная Киево-Могилянская академия, и в перечине их имен одно из самых громких – имя Дмитрия Степановича Бортнянского. Этот композитор и дирижер воспринял и блестяще развивал богатые традиции украинского хорового пения, возвысив их до европейского уровня. Его считают подлинным реформатором духовой музыки православия. Изображения Бортнянского и Глинки, как величайших представителей музыкального искусства, включены в композицию памятника 1000-летия Руси в Новогороде. Творческое наследие Бортнянского ныне известно во всем мире. В октябре нынешнего года в разных странах отметили 170-летие со дня смерти композитора, прах которого покоятся в Петербурге, в Некрополе мастеров искусств Александро-Невской лавры, возле надгробий Чайковского, Мусоргского, Римского-Корсакова.

Дмитрий Бортнянский родился в 1751 году в городе Глухове – столице украинского гетманства. До сих пор о его происхождении было известно лишь то, что он являлся сыном казака. Автору этих строк посчастливилось недавно обнаружить в Центральном государственном историческом архиве Украины документ, проливающий свет на малоизученную родословную композитора.

6 февраля 1755г. глуховский мещанин Стефан Бортнянский через Генеральную войсковую канцелярию обратился к гетману Кириллу Разумовскому с просьбой зачислить его в казачество(...).

Родился Стефан Бортнянский в Польше, проживал в селе Бортном. Там его отец Василий служил в звании "солтиса" и по королевской привилегии владел "солтискими грунтами", унаследованными от деда Дмитрия. Братья Стефана Бортнянского оставались в родовом гнезде в Польше, а его самого отец отпустил искать счастья "в другие стороны для обучения". Стефан пришел на Украину и решил навсегда остаться в Российской империи(...). Поселился в Глухове, где взял в жены вдову Толстую и стал приемным отцом ее сыну Ивану. В предместье города, в курене Белополовском, семья приобрела двор с хоромным строением у казачки Ульяны Ярошенковой (...)

В 1758 году в придворную певческую капеллу приняли семилетнего Дмитра Бортнянского, будущего руководителя этой капеллы и придворного капельмейстера. Так началась музыкальная деятельность в российской столице великого сына Украины, которым теперь, благодаря архивной находке, может гордиться и Польша.

Римма Лякина

искусствовед, старший научный сотрудник Музея гетманства
"Киевские Ведомости" 28.10.1995 г.

Загорода 38

Дмитро Бортняньський – репрод.рус. до статі РОДОСЛОВНАЯ ВЕЛИКОГО КОМПОЗИТОРА ОБНАРУЖИЛАСЬ В КИЕВСКОМ АРХІВЕ.

Шановна Редакці!

Не знам, ци мі пасує, ци ні (бо єм іщи молодий), але хтівым поділити ся з Вами моїма думками про "Загороду". Мам в своїй колекції штყи чыслы писма і мушу повісті, же на гнесні ден ест то хыбаль найліпши лемківські часопис. Під взглядом едиторским, же ест барз добри – то мало повісті, а окладина веце як приваблива. Крім того барз поручний і тривалий – тому ест то більше, як часопис.

Што ходит про зміст, "Загорода" стоїт понад поділами, які мордуют гнесьне лемківське суспільство. Можна гев найти статті ріжних авторів з ріжних середовищ, які нормально ріжно про Лемківщину думають, але котрых лучыт єдно – любов і привязаня до лемківської культури та непреможна охота до заховання єї для майбутніх поколінь. І дякую за тото, же знаете так діяти, **жебы того, што нас ділить не було важчийше од того, што нас лучыт** (підкр.ред.). При нагоді хочу преслати материялы повязаны з "III стрічами з лемківським культуром" в Гожові, яка одбыла ся 26 листопада 1995р. (то ест польськомовне писмо – може даколи буде вецемовне – "Сыпанец", та інформатор до выставы Василя Мадзеляна). Пересылам тіж свої віршы.

Жычу всяких успіхів і вшыткого найліпшого в Новім Році.

З шаном Мирослав Пецух Гожів, 19.01.1996р.

Загорода 39

Мирослав Пецух**1947 рік в Ждуні**

Ждуньо моя мила
ждай ня моя мила
ждай-ня...

Бо я ту поверну
бо я лем... поверну
верну до тя з сином

Тепер кажут ити
я буду молити
ждай ня
молитво мила

Мої думки на порозі Нового Року

Вашого листа я читам не раз, а збірку поезії ("Розсыпаны пейзажы" – ред.) по єднім верші. Бо над кождым треба ся задумати, треба го пережыти. Ідут они в саму глубину душы лемка, сягают по події – ближшы і даши, высپівуют його долю а радише недолю і додают надії тым, што іщы з родном культуром не зірвали. Тліє ся в них оген любови до верхів карпатських, до пісні, што лунала по горах і долинах.

Є справа людей – тружеників культури і діятілів на ниві культури. А одкаль они мали ся взяти? Преця лемкы несут на собі страшний історичний тягар. Они николи на просторі столітей не мали конфліктів зі своїма сусідами – поляками. А і в остатній войні лемкы на всі сторони і на всяки способи помагали полякам (часами навіть цільма селами). Писали о тім газеты. На Лемківщині не впав з головы ани еден волос полякови. Отже тых історичных і загально відомых фактів не могли прийняти властителі ПНР. В іх головах уж загніздили ся планы повнісного національного винищыння лемків і то з коріннями, штоби навет сліду не зістало з іх бесіди, звичаїв, з іх тисячлітнього добробку...

Штоби такій зловіщий план зреалізувати треба было з лемків за всяку ціну зробити бандитів. І зробили. Преця відомо же і репресії, што іх стосовано взглядом лемків, були острішы і безвзглядны ниж навет супроти правдивым українцям. В такій отже атмосфері жило і виховувало ся молоде покоління лемків. Маме отже то што маме. В тій ситуації кождий факт появи молодых людей, што признают ся до прадідівської культури і хотят ратувати ей рештки – треба витати дружелюбно, хоцбы не вшытко, што они роблят, подабало нам ся. Коли

в ТВ заслужений діятель проголошує світу, што лемкы то самостійна нація – не знати ци сміяти ся ци плакати. Бо то означат, же тот діятель не має жадних інших пекучих проблемів...

Але і то треба пережыти. Я уважам, же взагалі дискусія о тім як лемкы ся мають называть, не має сенсу. Най кождий называет ся як скоче: лемко, русин, руснак, руснак-лемко, українец. Лемкы колиси сварили ся і ненавіділи себе з поводу віросповідання. Тепер до того доходить іх національна назва. Історія є складном і треба до ньой застосувати ся. Треба того уникнути, бо то є проблема заступча. Культура лемківска, як вчыт нас "Загорода", повинна лучыти, єднати лемків, а не ділити, розеднувати. Повинна быти вызначником вартости і пунктом віднесеня каждой справы. И ту треба бы брати приклад з Польонії яка діє за кордоном як єдна сила.

Вшыткы діючы лемківски організації повинны злучыти ся в конгрес, який бы поставив всім лемкам і кождому отдельно мінімальны задачы з обсягу суспільно-культурного жыття (такы пробы уж суть). **Если хто одмовит приступити до єдности – сам себе вылучыт з лемківской родины. Значыт діє не для добра лемків.** Здає ся мі, же "Загорода" так власно м.і. розуміє свою місію і за то ей слава!

На кінци хотів бым порушыти справу "Руской Бурсы" в Горлицях. Є то єдина інституція яком диспонуют тепер лемкы. І треба тым очевидно тішыти ся. Така імпреза як "Лемківска Поетична Осін" придає лемкам кольориту і є доказом того, же они іщы жыют, же іх творчы таланты не завмірают. Але треба на єдно звернути увагу. В управі бурсы повинны знайти ся представителі вшыткых лемківских організацій, які діють в горличчині. Никого з той участі не можна виключати. Бурса має служыти всім лемкам без огляду на віросповідання і національну назву яку собі оберают. Ту власно має совершыти ся повна інтеграція того нещасного племена. Вшытко то трудны справы – але нам приходить діяти як по наїздах татарських. Треба дуже спокою, толеранці, зрозуміння – як то повідауют – КРОК ПО КРОЦІ. Того вчыт нас "Загорода" і я ей вдячний за то. Най ся Вам дарит в Новім Році!

Петро Феціца бувший "бурсак" – Краків

З новим Роком дороги приятелі!

(фрагменты листовых спомин)

Юж так не памятам ци по "бавдинсті" за окупациі был ём в Креници– ци ні! Може ём і был, але мусіло то быти маловажне кед ся забыло. А был лем прецін початок 43-року і войні не было видно кінця. Воєнна заверуха метала молодыма людми по розмайтых сьвітовых вертепах і як бестсия з арабской байки чыгала на їх жыття. А потім барз

довго не бывал там, но то не моя рідна колиска, хоць блиска, але з гірким спомином. Напевно, по довгих роках пришов єм там зо своїм найстаршим зятьом (мам їх трьох) втівдь – як ви приятелю разом з Пеляком, Васенками, Климківським, Трохановським, Гочом – запалили сте ватру під Віковом (бівакове поле) і я з зятьом лем припадково ся там нашов. Был то барз приемний і корисний лемківський вечер, лем шкода, же в нашій літературі не был "охрещений" як перша "Лемківська Ватра" на рідній землі. Описал єм потім туто подію на "Л.С" п.з. *Лемковино, болести моя*. В туто памятну ніч очували зме в вашім гостиннім домі при ул. Пілсудського. Втівди вперше познал єм ваши пісни лемківські серця. Рано з зятьом пішов єм звидіти так знайомы мі місця. По кіні "Bagatela" і його ушыхих апартаментах не было юж сліду. Костел в котрім был єм лем раз примусово і вілья Кепуры,нич ся не змінили – то будівлі солідні і довговічні. Але юж памятний каменьолом зник з обрію Паркової Гори, бо природа праві в цілості загоїла воєнну рану і нехотіло ся мі вірити, же пред роками робив єм ту тяжко на воєнну дорогу, котра і так не одограла жадной стратегії, а вимагала од нас тілько даремного поту. Вернули зме зас до вас, де чекало смачне і пісно подане сънданя.

Другий раз пришло ся мі в вас очувати втівди, як было посвячння каменя угельного під будову нашої церкви. По урочистості підышлисте до мене і запросили на гостину і нічліг. Барз ся ся втішыл з такої пропозиції, тым більше бо нашов єм ся несподівано в такім товаристві як Гоч, Стефановський, оба Трохановські, Кобеляк, Мартинюк і хтось інші веце. Крас була тата гостина – крас не лем фізично, але і духовно. В тот час "дули зме вішитки до єдного міха", і не было медже нами ніякого "але", хоць пробесідували зме долги години до пізнай ночы. Дуже нас очувало втівди в вашій хижы. Памятам, же рано по сънданю перший раз прочитав єм вішитким мій рукопис *Смак долі* (мал єм го при собі). Декотрим сподабав се без застережнь, але Петро Трохановський опротестував єдно речена, котре без вікшого жалю скреслив єм при вас вішиткых. Так повинно быти, бо "што дві головы то не єдна", і все тому приповідку мам на увазі. Кождий мій допис – хоцьбы жені, даю до "цензури". Втівди тот рукопис взяв до редакції Анатоль Кобеляк, і як знаете, він і я мали зме про него клопотынич не показав ся друком на "Л.С".

Третій раз очував єм в вашій хижы з братом Васильом – тіж в Креници, але юж при Старій Дорозі. Дорога стара як Солотвины і Крениця, але ваша хижы нова, окладена деревом, котре шумит легендами і оповіданнями про Ваш рід з Гладишова. Добрі нам было в вашій хижы, ой добре бо такої другої не скоро найдеш. Щасливо в Новім Року!

Ватервlet 1 січня 1996 р.

Семан Мадзелян

Пародны приповідкы, віруваня, звичай

Не могли ся добесідувати (зрозуміти)

Село Більцарева, на коротким одтинку граничыт з Котовом (на т.зв. Банисках) де то на високо-гірським пасвіску спотикали ся декотры пастухи тых двох лемківських сіл.

А ото іх бесіда:

Котовян: Чул єм, же твоя братова Марина пішла до Канады за Вадиміром?

Більцаревян: Є, та пішла юж давно, гнет буде два роки!

Котовян: Но, а пішев? (ци пише)

Більцаревян: Ты бортаку, та дежбы піше (пішки), корабльом, та то барз далеко, і през море.

Циганська фільзоофія

В передвоєнній Польщі, лемківські парібци стают до асентерунку в Новім Санчы. Єст медже нима і циган Юрко з Береста. Секретар війскової комісії в ранзі капрала звівідує ся Юрка:

– А вы Юрку якой народности?

Юрко голий стоїт на "бачносьць" і лем раз быстрилив як з машинінгвера: лемко, руснак, грек, католик. Капраль посмотрів на чорне лице юрка і повів:

– Та прецін вы Юрку циган і чом ся до того не признаєте? На то Юрко:

– Так єст пане генерале!

Комісія узнала Юрка за бортака і звільнила го од войска, хоць берестяне не повірили тому і повідали, же удало ся му перехытрити панів офіцерів.

Записал: Семан Мадзелян (С.Ш.А)

ПАН І БІДА

За часів паньшыны єдному пану не приходило до головы што то таке біда – бо і як міг знати, коли ся му добре поводило. Хлопи на него робили.

Каждий хлоп коли до него приходил все повідал: "Біда пане". Омерзло ся панови того все слухати тай задумал собі, же добри бы было видіти тоту біду. Што раз барже кортіло го того, тай єдного дня казал осідлати коня, облюк ся гарді, взял собі до кошени грошів і пішол глядати біду.

Зачал од єдного села — біду не нашол, зашол до другого — тіж ні. Пішол на третє, иде понад потоком, а там в вербині сідила сова і гукат:

— Пу—у—гу—у !

Пан смотрит тай слухат. Аж ту надходить бідний циган. Зъвідує ся го пан:

— А што то цигане там коло воды гукат?

— Біда — одловіл циган.

— То знаш што цигане? Идій і зімай єй. Добри тобі заплачу.

— Та она пане ся не даст легко зімати.

— Направду ні?

— Попрібуйте сами!

Зліз пан з коня і гвошол до воды. Циган ся на того позерат і кричыт.

— Пане, пане зоблечте ся, бо собі одіня помочыте в потоці.

Пан ся зоблік і попросил цигана жебы му повартувал шаты, а сам поліз за сівом до потока. Сова втекла, а циган тым часом забрал панське одіня з грошами і ... втюк.

Кед ся пан переконал, же "біду" не зімат, вишол з потока і смотрит, а на березі неє ани шат ани цигана. Пішол пан домів голий і босий. І так ся дізнал што то таке біда.

Такій як...

Верий — як дровно

Забытливий — як теля

Шайтавий — як колесо

Тупий — як дурбак

Острій — як голяк

Високій — як тополя

Хытрый — як жыд

Зимний — як желеzo

Впертий — як баран

Лысий — як коліно

Старий — як гриб

Гоноровий — як панова свиня

"Голодний" — як млинарска кура

Голодний — як волк

Скупий — як жыд

Чорний — як циган

Кыват ся — як жыд

Самітний — як палец

Блідий — як съціна

Брыдкій — як машкара

Здорів — як риба

Прилетів — як вітрогон

Пішов — як жыдови по смерт

Пхат ся — як жыд медже возы

Боїт ся — як жыд хреста

Стоїт — як колик

Записал: Ваньо Дзядик (Злотория)

Згорілка

Был ём ицы дітваком як ём підслухал туту історию, бо я все любил слухати што стары и мудры люде бесідуют. Было деси осіньом, юж не памятам, чи то была неділя, чи субота, але або єдно або друге. Знам, же пришол ём до нанашка Тимка, бо його сын Осиф был моим ровесником, з которым эме ся бавили, пастушыли и до школы ходили. Там як раз з нонашком Тимком сідили при столі його кумове: Ксандер и Митро. На столі стояла велика літрова фляшка згорілки, з которой поливали до зеленого погарика и пили по колеї єден до другого зо словами "дай Боже" здоровя и закусували оркісянъма перогами з великої глиняной миски. Нам нанашка Наста дали на мисяtkо пару перогів, то зме сой з Осифом сідили на запецку и заідали тоты з сыром солены перожыска и слухали што

тамты бесідуют. А бесідували о конях, быках, о зерні, кілько чверти видаст копа и т.п. а потім іх бесіда зышла на тото, одкаль то ся взяла згорілка и хто єй видумал.

— Бо то знате — гварит кум Ксандер — без згорілки нияк бы ся не дало обійти, бо што бы людям дати до выпитя, дайме на то: на весілю, на кстинах, на похоронах ци інших гостинах.

— Є, та єст іцы вино або пиво — рюк кум Митро.

— Але ідте, же ідте! — запротестувал кум Ксандер, прецін знате як то од вина голова болить, як ся го більше выпе! А што до пива, то реку, же можна собі так выпити в товаристві, ци самому. Але дайте на то, якби так на весілю де полно гости, же аж тісно за столами, а будуть пити лем пиво, то бы лем што кус съязти літами на двір, и хлопи и бабы — знате яке бы то замішаня було — най Бог заварує. Но, ту треба було признати Ксандрови рацию. Аж ту одозвалися нанащко Тимко.

— А я вам повім хто винашол згорілку. Ту нанащко выпил погарик, потім скрутіл тутого цигаря з покраїною "прасівки", закуріл и зачал: То було дост давно, коли я був юж дост гардій підросток — було мі хыбаль 15 років, як няньо и уйко взяли мя з собом, гет далеко під Літовиска (ходило хыбаль о Лютовиска), де купували уці, бо там газдове купували більше увец як в нас, и были туньши. Так што оплачало ся там купувати, а пак ту продати в Горлицях чи в Грибові. Таким закупом труднили ся переважні рихвалдчане, бо они мали "патент" але декотры часом тіж так гандлювали. То и няньо з уйком ся змовили, же підуть и куплят по пару ягничок и зароблят даякий гріш, а мене возмут жебым тоты овечки заганял и пильнувал. То, як юж єм гварил пришли зме під Літовиско, купили тых овечок тілько, на тілько ім гроши старчыло, здає ся же штырнадцет штук. Ночували зме в єдного газды який принял нас на нічліг разом з нашим "стадом". Газдьня дала нам вечеряти галушки з молоком. Но и уйко Михал выняли з торбы фляшку якисої згорівки почестували газду, газдьню и себе. Знам, же газдьня дала на закуску терелик брындзі и підпалок хліба, там тіж

зачали бесідувати о тім хто видумал згорівку? То тот газда — Бойко, бо там сут Бойкы, такы люде як и Лемкы, лем кус інакше бесідуют, так більше по українськи. И тот Бойко повіл, же згорілку винашли чорти.

— Йой та дебы! съят! съят! Тфу — най пропаде нечыста сила — одозвал ся побожний кум Митро, и перекстился.

— А я вам гварю, же хыбаль правда, лем послухайте дале як повідал тот газда — перервал Митрови Тимко. Было так. Давно тому, давно, чорти хотіли жебы люде більше грішыли, то товды більше іх душ трафлялобы до пекла, и глядали способу як тых люди до гріху скусити. Нич не могли довго видумати, але был медже нима єден мудри и спрятний чорт, который мал на імя КА, и тот КА казал чортім ходити по селах и зберати ріжны одпадки, лупы з компери, помыл и.т.п., и з того робили таку самогону, которую продавали людям, а відомо, же тоты як сой попили то и більше грішыли. Але раз спіткало чортів велике нещестя. Раз як гнали туту згорілку, тот головний спецяліста КА, нахылил ся до котла з том оковитком, так же впал до середини; ма ся розуміти же з котла хлюсло на оген, и вшытко ся запалило, и чорт КА тіж ся спалил до чиста. Втoldы вшыткы його колеги закричали: згоріл КА, йой згоріл КА! И так потім од імені чорта КА який згоріл назвали туту оковитку згорілку. Бо перше назви жадной не было, бо немогли нияк видумати — и то хыбаль так было — закінчыл нанащко Тимко.

— В кождій байдужі єст кус правди — повіл найбільше очітаний кум Ксандер. Зас побожний кум Митро выпил погарик, вытер гамбу рукавом и повіл:

— Было — небыло, але тот цілий КА хоц то был паскудний чорт, але то же так добрий напиток винашол то ся му належыт подяка, и шкода же так марно пропал. А може му пан Біг гріхы дарує?

Теодор Кузяк

"Народны приповідки, вірування звычай" редактує: Анна Вірхнянська.

Іван Кирпан

С П О Г А Д І

про тяжкі післявоєнні роки та переселення Лемків на Україну

(частина друга – закінчення з попереднього номера)

В таких умовах одної неділі після служби Божої зішлася громада.

– Кепська справа – почав солтис Фалатович. Допомоги нам нема від кого чекати. Радянська війська пішли на Берлін, там ся й зостали, а нас залишили на розтерзання польським бандам. Треба виїзджати поки ми ще живі.

– Та він перебільшує – перебив його старий Кіт Василь, дивлячись людям у вічі, які стояли поруч із нетерпінням чекали дальших його слів.

– Скорі поліція стане на горло тим бандитам, і тоді запанує спокій, який був до того часу. Не може бути, жеби нова польська влада не заступилася за нас, жеби она була для нас гірша як окупаційна? Нигде на світі не буде нам ліпше і миліше як на рідній землі. І закінчив словами: Най скамянію на місци, або най хліб што го їм застане мі в гіртани, як я брешу!

– Може дашто і перебільшує солтис – втрутівся Кобеля Петро, але того вшитким зрозуміле, же неє од кого чекати помочи, неє на кого сподіватися. Сами видите, же на тих бандитів суду неє і напевно не буде. Треба виїзджати, покаль зме іщи живи!

Збентежені, стривожені селяни оточили Кобельку, якій в час безвихідного становища загажного смутку зберігав свій звичайний спокій, свою розсудливість. За деякій час він звернувся до братії тихо-тихо:

– Нее іншого виходу – треба виїзджати, або переписуватися на поляків. Але того ми не зробимо, не можемо ся зганьбити. Наши передки пережили не єдни тяжкі часи. Після цих слів вчинився великий шум:

– Николи того не буде, жебизме ся одрікали од свого роду! Тут Кобеля підвищеним голосом повторив ці слова:

– Так, николи того не буде! Ліпше смерть як зрада. Але старий Кіт не здавався, благав, підбадьорював односельчан залишитися, нікуди не тікати:

– Бог заступиться за нами, не дасть нам пропасти – твердив він. Птахи не міняють своїх гнізд. Гмру ту – де народився! Потім щось подумав і своїм різким голосом в категоричній формі заявив:

– Гмру ту де кістки моїх предків лежать, а ви вшитки не мате серця в грудях – ідте сой!

Пригнічений болем, розпукою, покинув він громаду. Люди уважно слухали і добре розуміли його. Бони так само, як і він, дорожили рідними сторонами, але занадто страшна і загрозлива була дійсність, яка нічого не віщувала доброго ні їм, ні їхнім дітям.

Ще багато було виступів і різних думок, але врешті-решт всі узгодили на тому, що село не просто знищене війною і страшно пограбоване польськими бандами, але знаходиться в смертельній небезпеці. Не залишилося продуктів харчування, дрібних тварин, не можна було проїхати через польські села, чи пройти в наші навколошні міста, такі як Риманів чи Дукля, не кажучи вже про Кросно або Сянік, щоб купити солі, нафти, одяг або якісь інші речі домашнього вжитку.

Відважився поїхати до міста через Лібатову Радко федір, син Михайла з Батолівки (верхній кінець Завадки). Так і не повернувся він до цього часу. Не знає його дружина, яка живе в Сокільниках під Львовом, де знайшов вічний спокій її чоловік, які катування він переніс. Пропали і коні з фірою. А йому було всього 22 роки.

Ще до фронту лібатовська банда вбила і пограбувала священика в Шклярах. Але при продажі награбованих речей була піймана і знешкоджена. Тепер польський уряд не звертав уваги на грабунки і вбивства, які чинили націоналістичні польські банди серед лемків. Раніше ми думали, що можливо новій польській владі в післявоєнний період було не до Лемківщини, вистачило інших клопотів. Тепер ми бачимо, що це не так, що польським націоналістам кісткою в горлі стояли лемки, які не сполонізувалися протягом століть. І чого не вдалося здійснити від 1340 р. до середини ХХ століття – то мала завершити операція "Вісла".

Розповідають, що постанови польського уряду ставляють собі за мету викреслити все з пам'яті людської, що пов'язане з українцями на території Польщі. Після війни ліквідовано українські назви сіл, гір, річок. Таке село як Кам'янка взагалі знято з польських карт.

За таких умов громада виявила свою волю на "добровільне" переселення, вигнання зі своїх споконвічних батьківських земель, на Україну і то в самий розгар жнів – початку збору врожаю.

Була визначена дата і план виїзду. Планом передбачалось здійснити виїзд всім селом... з речей забрати все, що можна. Для старих немічних людей, маленьких дітей, тому хто немає коней – виділено господарів з кіньми. Дату виїзду вирішено тримати в таємниці, щоб не довідалася банда, адже до залізничної станції Риманів, яка розташована в Вороблику, треба добиратись через такі польські села, як Кропик, Посада, містечко Риманів і в самому Вороблику є також багато поляків.

Настав день виїзду. В останню ніч селяни майже не спали: в'язали клунки, якими навантажували фіри, досита годували коней і худобу,

і просто ходячи по подвір'ю, по саду прощалися зі своїм обійстям. В кожного було на думі, чи дасть Бог щасливо добитися до станції, яка доля його чекає у чужому краю?

Настала година виїзду. На дорозі формується обоз, який оточили дорослі з клунками на плечах і після прощальної молитви, яку в голос промовив Кобеля Петро, виrushає в дорогу.

Прощається старий Кіт Василь за селом зі своїми рідними, сусідами та іншими селянами, які були поруч, зі слізами на очах, і попрямували назад в опустіле село. Село—пустка примушувало його заплющувати очі, і так іти до своєї хати, аби на бачити покинутих домівок, що нагадували доробок його друзів. Не витримували його нерви, коли доносився грюкіт розхитаних вітром вікон і дверей, покинутих домівок. Тиша і самотність в пустці—хаті не заважали йому думати, як вони не заважають павуку снувати свою павутину. Від всього пережитого він став настільки обез'єдненим, що навіть не спробував сніданку, та не глянув на харчі, які для нього були залишені, роздягнувшись, ліг і заснув мертвим сном.

За якийсь час обоз добрався на Шклярські гори, з яких, як на долоні, було видно Кам'янку. Барна Андрій, син Федора, який своїми знаннями, розумом та порядністю, користувався великим авторитетом, комусь то із кам'янців звелів зупинити обоз. Коли зупинився обоз майже всі дорослі підійшли до Барни, та мовчки зі слізами на очах, в останнє дивилися на село та його околиці, що остали пустую. І тут своїм скорботним голосом, який третмів від жалю, Барна розпочав:

— Прощай наша рідна земличко, на якій нас матери сповивали та на сон колискові пісні співали! Прощай рідний краю! Нас звідси доленька жене, немов від дерева відірваний листок! Гори наші зелені, Верше і Кичеро, хати і спалениська наші дорогі, річенько наша мила, за годину—дві ми вже далеко від вас будемо і не відомо, чи ще усъміхнеться нам доля побачити Вас. Шумить на прощання зелений потічок, Пітроса та закуття.

— Час пізний, треба іхати! — запропонував хтось. Але Янощак Іван заперечив:

— Почекайте, хоц іщи кусцюоньки дайте постояти на батьківській землі і посмотрити перед розташованням на нашу оселю та кусочок землі, який нам всім дорожчий понад все — закінчив Іван з великим болем на серці.

Після цих слів кожний по-своєму прощається з рідним селом: одні клякали на коліна і молилися, інші наповняли свої мішечки, кишені, грудками землі, щоб ними рідні могли закрити очі, коли десь на чужині вічним сном заснуть, а були і такі, що ридали як малі діти. А Фалатович Михайло виводив:

Ой я тебе рідний краю, нигда не забуду! Де би не бив, що не робив — споминати буду!

До станції Риманів доїхали щасливо. Розташувалися на пероні вздовж залізничної колії. Надходить вечір. Всі, хто як може готується до ночування. Одні під фірами, до яких прив'язані худоба і коні, кладуть зв'язані клушки, одяг, на яких влаштовують малюків до сну і самі лягають біля них. Інші просто неба лягають.

Солтис заздалегідь склав список вартових, з якими погодив години і місце чергування. Намагався, щоб з усіх сторін розташований табір був під наглядом охоронців. Тиша повна нічних несподіванок, а тому вартовим необхідно бути на поготові, щоб захистити своїх підопічних. Деколи доносився бренькіт якихось струн, деколи було чути, як гомоніли голоси чоловічі. Найчастіше порушували спокій паровози. Але з часом і до цього як діти, так і дорослі звикли, наче так повинно бути.

З ранку, коли ясне сонечко своїм промінням освітило землю, прокидається люд, щебече дітвора і всі смакують дим вогнищ, які встигли розпалити вартові, щоб господині змогли хоч щось приготувати на сніданок та обід. У цю ніч лише Кіт Григорій не те що не заснув, але навіть очей на хвилину не зімкнув. Він ходив, як не сам свій, навкіль розташованого табору, намагався говорити щось з вартовими, але розмова не клеїлася. Думки не давали спокою: "Як міг рідного батька залишити одного в селі, на поталу бандитам та вовкам? Чому я його силоміць не забрав, коли по доброму не зумів домовитись? Та хіба після того я можу називатися його сином?" Ці та інші питання не виходили з голови, краяли серце, їли сумління, як ржа заїзо.

Тільки з'явився маленький пробліск раннього світанку, як він швиденько запряг коні до фіри, надів одяг, який і близько не нагадував лемківське національне вбрання, голову замотав в куртку, щоб його не впізнали і щосили погнав у Кам'янку, за рідним батьком.

— Не впрошу, не влагаю — насильно заберу — остаточно вирішив він, — за ніщо не залишу тата єдиного!

Навколо туга і мертвaтиша. З лісів чомусь тягло смаженим. Батька застав у хаті на ліжку, витягнутого немов покійник, з відкритими очима — він нерухомо дивився в стелю. Було зрозуміло, що він зневірився у все, покинули його сили. Коли обняв батька, то очі залишилися слізьми, які змочили батька лицє. Встаючи з ліжка батько жалібно застогнав, а вуса підстрибували — відчувалося здають нерви. Згубив нитку думок рішучим словам сина: "Тату, збираїтесь, я не залишу вас одного!". Не став заперечувати, тільки мовчки рукою показав на речі домашнього вжитку, які необхідно винести на фіру, а сам поволі почав одягатися. Незабаром речі були винесені на фіру, а батько одягнений в одяг, заздалегідь заготовлений сином, який не видав би їх лемківську належність.

Зігнутий, немічний батько упав на землю гірко, голосно заридав. Потім піднявся, витер очі, напився води з рідної криниці та з допомогою сина заліз на фіру, сів на сидіння, подумав, ще раз жалібним поглядом

обвів хату з обійттям, зітхнув важко, махнув рукою і сумно промовив:
— Но што, Грицю! Треба рушати!

І тут же син і батько, при допомозі батога і добрих коней, щосили помчали на фірі в бік залізничної станції Риманів. Перед обідом радісно зустріли односельчани обох Котів. Схвалювали рішучий і відважний вчинок сина. Внуки, як бджоли у вулику, зі всіх сторін обступили свого дідуся. Повеселішало обличчя сина, з'явились в нього якісь радісні думки, які до деякої міри, обгріли душу. Він навіть поглядав на скриню, в якій була скрипка, а пальці аж засвербіли, так хотіли взяти смичок і потягнути ним по струнах. Але тоді було не до музики, не до радощів.

Настали важкі, нестерпні часи, коли почалися дощі, а з ними й холод. Люди добротного вбрання не мали, мерзли, хворіли. Біда за біду чіплялася, як у ланцюгу кільце за кільце. Важко захворіла вдова Михайла Романіка, Анна, родом зі села Липовець. У нас так і називали її "Липівчанка". З перестуду вчепився її і тиф, який довів до гробу. Сумно було дивитися на її передсмертні муки, кожен співчував, зітхав, але на превеликий жаль нічим не міг допомогти. Тремтячи всім тілом, ридаючи просила порятунку, якого на жаль ніхто не міг надати. У страшних муках вона померла, залишивши трьох маленьких дітей – трьох круглих сиріт. Селяни, як могли, так змайстрували домовину і провели її в останню дорогу – на цвинтар у Вороблік. А сироти як в цій пісні: /Ішли діту, три сирітки/ За мамчиним гробом/ Так їх слози обливали/ Як би сипав бобом/. Наймолодшу дитину, доньку, пригорнула сестра покійного чоловіка Анна Гуфрей, які тепер живут в Ягольниці біля Чорткова на Тернопільщині. А сини подалися у світ за очі. Не знають кам'янці, де вони живуть і чи взагалі живуть. Хтось повідав, що старшого Федора бачили десь на Львівщині, а молодший, Іван, подався в Донбас, в шахтарі, а так воно чи ні, то важко сказати.

На четвертому тижні чекання вийшов черговий на перон, закричав щосили:

– Тжеба пжиготоваць се до одязду, поцьонг зараз бендзє!

Голос в нього був глухий і деренчав, мов тріснутій глечик. Вдруге він ще сильніше повторив ці слова. Сталося велике пожавлення: десятки людей попідводились зі своїх "ліжок". Яка чудова та звістка. І вже громом лунають ці слова з уст кам'янців. Всі кричать на повний голос, шукають своїх, перевіряють і поправляють клунки, адже скоро буде поїзд. Дехто став навколошки, піdnімає руки до небес і молиться. Інші викрикують: Слава Богу! – людський мурашник. А Стебницький Іван, сам не знаю, з радощів чи може зі смутку, заспівав: /Будь здоровий рідний краю/ Бо я в'їжджаю/ В світі селі добре жити/ Та щастя немаю/...

Ще не встиг закінчити Стебницький, як тут підхопила своїм дзвінким, але дуже жалібним, подібним до плачу голосом Юстина Кобелькова, дружина Миколи: /Заростають огороди/ Вільхами, вербами/ Розходяться лемки/ По світі з торбами/...

За якийсь час з боку Красна надійшов товарняк, вагони якого були дуже пошкоджені, але на це ніхто не звертав уваги – швидше би вийхати. Паровоз який притягнув вагони, в скорому часі був від них відчеплений і покинув станцію. Члени громади розподіляли між родинами вагони. Краці із них були виділені для худоби, щоб тварини не поламали ноги. Після завантаження, тут же для вагонів з тваринами були виділені вартові, з розрахунком двоє вартових на вагон. А вагони, які займали люди, самі з поміж себе також назначали варту. Життя у вагонах стало трохи легшим. Стіни вагонів трохи оберігали від пронизливого холоду змордованих людей.

За кілька днів з'явився паровоз, який служба станції причепила до потягу і почала ним маневрувати по станції. маневрували до того часу, поки два вагони з кіньми, які знаходилися в різних місцях ешелону, опинились на самому кінці цього составу. Наши односельчани жили далеко від залізної дороги, немали ніякого досвіду залізничних справ, а тому вони і не підозрювали, сидячи в вагонах, що цим маневруванням місце польська влада готує проти них страшний злочин.

У переповненому вагоні протиснувшись до вікна, я стежив як дим відкидає свою тінь на ясну рівнину, прислухався до подиху паровоза, який пихкаючи випускав пару зі своїх котлів. Коли він зрушив з місця, почав набирати швидкість, назустріч нам почали бігти ряди дерев, хати кущі, як почулася стрілянина. Ніхто, на той час, і не міг подумати, що кулі цих вистрілів обривають життя нашим побратимам, синам, батькам, чоловікам і братам.

На першій же зупинці в Боску стало відомо, що два вагони з кіньми і вартовими були відчеплені і залишилися у Вороблику. Черговий по станції стискав плечима, розводив руками:

– Ніцnev'єm, ніц не може помуц! – і тут же заявив, що відправляє поїзд і пропонував односельчанам зайняти у вагоні свої місця.

На кожній станції селяни просили порятунку. В Сяноку підняли на ноги крім залізничної служби, поліцію і урядовців, але всюди відповідь була одна й та ж сама: "Ніц не v'єm, ніц не можеми помуц". Ця відповідь звучала цинічно, нікчемно і жорстко.

До цього часу не відомо, де прах тих, що охороняли вагони з кіньми. Ці люди ні в чому не були винними. Загинули вони не від рук польських грабіжників з великої дороги, іх як і багатьох інших лемків, позбавили життя кулі очманілих від ненависті польських націоналістів, представників станційної влади. Біля іхніх могил ніхто не молився, не співав похоронних пісень, не клав квітів.

Петро і Володимир Кобеля, сини Івана, неодноразово їздили до Польщі, намагалися з'ясувати обставини вбивства батька та односельчан, відшукати місця їх захоронення, але все це виявилось марним. Урядовці роблять вигляд, що їм нічого невідомо про цей випадок. Деякі селяни

поляки, які живуть біля станції Риманів, у Вороблику розповідають, що після відходу ешелону "з русінами" чули вистріли і на тому кінчуються всі відомості про пропажу чотирьох кам'янців.

Так пішли в забуття всі злочини, які були спрямовані в післявоєнні роки проти нашого народу. По них не притягнуто до судової відповідальності ні одного злочинця, та навіть не відкрито жодної кримінальної справи, наче так повинно бути.

Челак Іван і Барна Михайло мали по 16 років, як бандитська куля обірвала їхнє життя. Бобак Василь мав 22 роки, а Кобеля Іван 42 рік. Кобеля Іван осиротив трьох синів, дочку, яка тоді ще не народилася і дружину Єву. Наймолодший син Болодимир з матір'ю живуть в селі Ясинівці біля Золочева, середній Петро – в Золочеві, найстарший Михайло втопився, дочка живе в Склі. Бобак Василь осиротив дружину Анну єсина, який тоді був ще в пеленках, не знаю як його звати, живуть в Ялиховичах Золочівського району. Челак Іван і Барна Михайло були неждінаті, батьки їхні повмирали, брати і сестри живуть в Підгородньому, Золочівського району, в Басівці Пустомитівського району та у Львові. Таке поневірня та страждання не могло не відбитися на здоров'ї людей. Вони вмирали як мухи. Не довіз до нового місця проживання свого батька і Кіт Григорій. Серце старого не витримало розлуки з рідними сторонами. У вагоні віddав Богу душу, а тіло його прийняла земля однієї із станцій. Помер в дорозі Гриненсько Степан. Похоронений також на одній із станцій. А скільки односельчан померло зразу після приїзду на нове місце проживання – не порахувати.

Тільки переїхали кордон, почулася українська мова, всі зрозуміли що поїзд, прорізуєчи повітря мчиться з нами на українській землі. На стомлених людських обличчях усмішка. Неважко було зрозуміти, що кожен думав: "Нарешті цей кошмар скінчився, бандити залишилися позаду, можна бути спокійними за своє життя."

Остання зупинка була в Золочеві на Львівщині. Кам'янці знайшли собі притулок в доброзичливих селян навколоцінських сіл. Побачивши таких змордованих, нещасних людей, на своїх фірах розвезли їх по таких навколоцінських селах: Червоне, Ясинівці, Гордиків, Ялиховичі, Зозулі, Струтин, Підгородне і Бонишин. Розселили їх в пустуючих польських хатах. Допомагали чим могли, разом пережили післявоєнну розруху, та сталінсько-берієвське лихоліття.

З часом дружні стосунки переросли в родинні зв'язки. Вони і їхні діти поженились між собою, родились і виросло нове покоління, яке лише з розповідей батьків довідується про горе і страждання, яке пережили переселенці. У своїх спогадах я стежив перед собою за мету найдокладніше висвітлити сторінки минулого, віддати належне пам'яті безвинних людей.

Іван Кирпан *Львів – 1991 р.*

Spis treści – Зміст

Do czytacziw	str 4
Słowo wstępne T. Gocza	6
Zwernennja do Lemkiw	8
Cerkiew w Wojkowej - Laco Samborski	10
Jak na Lemkowyni buduwaly chyžu - Laco Samborski	11
Literatura lemkowska a geografia Łemków - Zbigniew Siatkowski	14
III Poetycka osin -Horlyci '95 - Tadej Karabowycz	20
Z poetyckoj skryni - Jurko Charytun	22
Od Rusala do Jana - o. Rostysław Swystun	24
Lemky a tolerancja - Wanio Mlynar	27
Paru dumok o nas samych - Konecznian	29
Moji zauwahy do... - Teodor Kuziak	32
Z listów i gazet	34
Moji dumky na porozi Nowoho Roku - P. Fecica	40
Z Nowym Rokom dorohy pryateli - S. Madzelan	41
Narodny prypowidky, wiruwanja	43
Spohady pro tjažki pisljawojenni roky... - Iwan Kyrgpan	48

Культура и памятки Лемків в Польщі
Kultura i zabytki Lemków w Polsce
тримісячник – kwartalnik ISSN 1234-9364
Wydaje: Muzeum Kultury Lemkowskiej w Zyndranowej
Выдає: Музей Лемківської Культури в Зиндранові

"Zahoroda" - Kwartalnik Towarzystwa na Rzecz Rozwoju Muzeum Kultury Łemkowskiej w Zyndranowej.

Redakcja Władysław Graban; współpraca techniczna Piotr Klinkowski. Skład i łamanie: "Zahoroda". Korekta: OME.

Stale współpracują: Jan Chowaniec, Piotr Kwoka, Teodor Kuziak, Seman Madzelan, Wasyl Madzelan, Mykoła Muszynka, Igor Pyrcz, Michał Sandowicz, Zbigniew Siatkowski, Jarosław Zwoliński, Anna i Piotr Wirchniańscy.

Adres do korespondencji: 33-380 Krynica, ul. Stara Droga 39, tel.(0-1871)27-63. W redakcji również można zamawiać pojedyncze egzemplarze "Zahorody" lub dokonywać przedpłaty na konto: Nr 949224-2711-4-64477 Bank Spółdzielczy w Krynce.

Pomoc na rzecz muzeum można nadsyłać na adres: Muzeum Kultury Łemkowskiej, Zyndranowa 1, 38-454 Tylawa k/Dukli. Konto: BS w Dukli Nr 680-2711-1.

Redakcja nie zwraca nie zamówionych materiałów, zastrzega sobie prawo skracania materiałów oraz opatrywania ich własnymi tytułami. Redakcja nie musi utożsamiać się z poglądami prezentowanymi w publikowanych materiałach.
